

کتاب بېلگې لري:

کتاب نامی: يادواره استاد محمد امين متين اندخويي

(استاد توغليشي نينگ ۷۶ نچي بېلگې مناسبتی بيلن)

فارياب يوکسک دارالمعلمين رياستي نشراتيدين

توپله ب نشرگه تيارلاو وچي: محمد كاظم اميني

مقواطرحي: هلال الدين بهايي

چاپ يېري: تورکستان باسمه خانه سي

باسيم بيلي: قېش ۱۳۹۵

بسم الله الرحمن الرحيم

Kazim Amiri

در این مجموعه میخوانید:

- ۱: زندگینامه مختصر استادمحمدامین متین اندخویی شوونمل احمدالله عرب
- ۲: معرفی کامل آثار چاپ شده استاد متین اندخویی محمد کاظم امینی
- ۳: مشاعره هزار ساله و «نغمه‌ی پرسوز» استاد متین اندخویی رحیم ابراهیم
- ۴: استاد متین نینگ ایچکی و تشقی سفرلری انجنیر سیدسراج الدین قانع
- ۵: متین اندخویی نینگ اوغانستان اؤزبک شعریتیده گی اؤرنی سیدتاج الدین تاشقین بهایی
- ۶: کارهای دیوانی و دولتی استاد متین اندخویی آلتین تاش فاریابی
- ۷: استاد متین اندخویی نینگ نثری اثرلری غلام سخی وکیل زاده اندخویی
- ۸: استاد متین نینگ اؤزبکچه شعرلریده رمزی رقمقرؤله نیشی محمد کاظم امینی آلتین تاش
- ۹: امین استاد متین بیلن قنده ی تانیشدیم؟! عبدالله رویین

اشعار:

- ۱: حمیدالله بوتون حیدری
- ۲: محمد کاظم امینی.
- ۳: دکتور طاهری فاریابی و ...

آنچه که درباره این کتاب باید بدانید!

مجموعه‌یی که در اختیار تان قرار دارد بر اثر ابتکار و سعی و تلاش ریاست دارالمعلمین فاریاب به منظور ارتقای جایگاه ادبی، آثار و ایجادیات استادمحمد امین متین اندخویی یکی از شعرا، پژوهشگران و ژورنالیستان بزرگ و نامور نیمه اول و دوم سده چهاردهم خورشیدی است که بیشتر از نیم قرن عمر گرانبهای خویش را صرف نموده است، به چاپ میرسد.

محصول بیشتر از نیم قرن سعی و تلاش مستمر استاد در ارزیابی این مدت در حدود (۳۱) عنوان اثر تحقیقی و تخیلی بزبان نثر و نظم در زبانهای فارسی - درسی و تورکی - اوزبکی است که طی سالهای ۱۳۶۵ تا سال ۱۳۹۵ از مراجع مختلف دولتی، رسمی و شخصی در هیات کتاب و رسالات مستقر در مطبوعات داخل و خارج کشور به چاپ رسیده است و آثار تحقیقی دربرگیرنده مسایل تاریخی، تصوف و عرفان، جغرافیا، تاریخ ادبیات، جغرافیای تاریخی و غیره مسایل اجتماعی و فرهنگی را دربرمیگیرد. جدا از این آثار بهره زیاد آثار استاد متین بنا بر عدم استطاعت مالی شاعر تا حال اقبال چاپ نیافته اند و در ارزیابی آنیم تا دوستان زبان و فرهنگ و مخلصین معنویات و افراد متمول در راه اجرای این مامول استاد سهم وطنی و دلسوزانه بگیرند. درباره ابعاد مختلف شخصیت ابداعی استاد سخنان زیادی است که در این مجموعه مخلصین و علاقمندان استاد متین اندخویی به نوبه خود داد سخن داده و در موارد مشخص آنرا به بحث و فحص گرفته اند. ریاست دارالمعلمین فاریاب به منظور ارتقای جایگاه ادبی استاد و آثار پر باروی و سایر نخبه گان فرهنگ و تداوم این عنعنه تصمیم بر آن گرفت تا برخلاف رسم معمول در کشور که بعد از وفات، از آنان تجلیل و گرامی داشت میگردد، در زمان حیات استاد از مقام و جایگاه فرهنگی وی بزرگداشت بعمل آورد. این مجموعه محصول تلاشهای دوامدار محترم احمدالله عرب رییس دارالمعلمین فاریاب، نگارنده سطور و آقای تاشقین بهایی است که در هیات یک رساله تدوین و اقبال چاپ می یابد. امید بر آنست که این سلسله فعالیتهای فرهنگی تداوم یافته و در شرایطی که کشور و محیط ماتحت تاثیر فرهنگ جنگ و خشونت دار و ندار خویش از دست داده و میدهد در تعمیر فرهنگ قدرشناسی از مشاهیر و مفاخر علم و دانش که داشته های ملی مانست بذل توجه بنماییم .

به امید تامین صلح و امنیت سرتاسری در کشور

محمد کاظم امینی

شوونمل احمدالله عرب

زنده گینامه مختصر استاد محمد امین «متین» اندخویی

کشور عزیز ما افغانستان مهد پرورش صد ها عالم ، دانشمند ، ادیب ، شاعرو قلم بدستی است که امروز با بجا گذاشتن آثار گرانبها ومیراث فرهنگی پرارزش از خود، ثروت ارزشمندی را در گنجینه معنوی این سرزمین افزودند. عمر عزیز و گرانبهای خویش را صرف آفریده های علمی و ادبی نمودند. مانند شمع ، خود سوختند ولی جامعه را در برابر ظلمت و تاریکی ، منور و درخشان ساختند . تلاش ها ، فداکاری ها ورنج های زیبای را در مقطع های مختلف زمانی و شرایط مختلف سیاسی متقبل شدند تا اینکه مسؤولیت و دین ایمانی و انسانی شان را در برابر تاریخ ، مردم و وطن ادا نمودند . که استاد معزز ، شاعر ذواللسانین ، مؤرخ و ادیب توانای کشور محترم استاد محمد امین متین اندخویی نیز یکی از آن جمله دانشمندانی است که خوشبختانه ریاست دارالمعلمین عالی فاریاب توفیق یافت تا با همکاری استادان معزز و قلم بدست خویش و سایر نویسندگان گرانقدر در پای گرامیداشت از کارکرد ها و معرفی آثار و شخصیت این استاد به حضورداشت خود شان و شما حضار محترم این احتفال باشکوه قرار گیرد.

استاد محمد امین «متین» اندخویی فرزند مولانا عبدالحی در سال ۱۳۱۹ هجری خورشیدی مطابق به ۱۹۴۱ میلادی در گذر چک محله (چکمن محله) به قولی (شیخ محله) ولسوالی اندخوی این مهد باستانی فرهنگ وادب و دانش ، در یک خانواده علم دوست و معارف پرور دیده به جهان گشود. محمد امین از سنین پنج سالگی به آموزش علاقه پیدا کرد و خواندن و نوشتن را از نزد پدر بزرگوارش فرا گرفت. و بعداً شامل مکتب ابتدائیه اندخوی گردید و دیری نگذشت که در زمره شاگردان پیشقدم آن مکتب به خوانش نظم و نثر پرداخت و در این راستا پدرش به عنوان نخستین مشوق ، رهنما و آموزگار، وی را به سمت وسوی شگوفایی رهنمونش ساخت. و با گذشت هر روز منورتر و شگوفا تر گردید. چنانچه خود اودر این باب میگوید:

پدر بنمود با ارشاد حرف نغز تنویرم بحمد الله دمد گلبانگ رحمانی ز تقریرم
 هنوز در پنجمین بهار تعلیمی و تربیتی قرار داشت که استعداد ادبی آن شگوفا شد و برای
 نخستین بار به سرایش شعر آغازید و پیوسته از سوی آموزگاران معززش منجمله مرحوم استاد
 غلام محمد «نقره» فاریابی سر معلم آن مکتب که سخت علاقمند و شیفته استعداد وی بود
 مورد تشویق و نوازش قرار گرفت . و نخستین سروده متین اندخویی در سال ۱۳۳۵ هجری
 خورشیدی در جریده (ستوری) وقت (فاریاب امروز) به چاپ رسید. که گاهی عبدالقیوم
 «رحمانی» که از وی بزرگتر و در شعر چند گامی بیشتر نهاده بود در تصحیح سروده هایش یاری
 میکرد.

محمد امین «متین» در سال ۱۳۳۶ از صنف ششم مکتب فراغت حاصل نمود و بنابر مشکلات
 و دشواریهای زنده گی نتوانست تحصیل خویش را بیشتر از این ادامه دهد . ولی دامن شعر و
 ادب را رها نکرد . پیوسته مطالعه مینمود ، شعر میسرود ، مضمون مینوشت تا اینکه نام خویش
 را در کنار سخنوران معاصر رقم زد . وی در تداوم آموزشهای خصوصی خود از محضر استادان
 و شخصیت های گرانقدر چون مولانا قربت و همعصرانش بهره ها جست که در مورد ، در
 مقدمه یکی از آثارش بنام (باغ لاله پوش) مفصلاً معلومات ارائه نموده است . استاد متین افزون
 بر سرایش شعر ، در نوشتن آثار منثور نیز همت گماشت که مقالات و نوشته های او در جراید و
 روزنامه های کشور چون : (ستوری) ، (فاریاب) ، (دیوه) ، (جوزجانان) ، (هیواد) ، (انیس) ،
 (بیدار) ، (پروان) ، (بدخشان) ، (بغلان) ، (اتفاق اسلام) ، (پیام حق) ، (یولدوز) ، (ژوندون) ،
 (پشتون ژغ) ، (آواز) و غیره به نشر رسیده است.

استاد «متین» اندخویی در سرایش اشعار و نیز نوشتن آثار منثور همواره با اهل ادب و صاحبان
 نظر در تماس بوده و مکاتباتی داشته است . وی یکی از ستاره های درخشان آسمان ادب
 و آئینه تمام نمای فرهنگ اصیل این کشور میباشد . وزنده گی آگاه خود را بذل کوشش و خدمت
 در راه اعتلای تاریخ و ادبیات درخشان میهن و فرهنگ منور آن نموده است . استاد متین بیش
 از پنج دهه عمر پر مشقات ولی پر بار خویش را وقف آفرینش های ادبی و کارکرد های

فرهنگی، سرایش اشعار ناب و شیرین به زبانهای دری و اوزبیک، ترتیب و تدوین و نشر آثار منظوم و منثور سرایشگران و نویسنده گان و زنده گی نامه های آنها، پژوهش هنرهای محلی و کلاسیک، معرفی علما، روحانیون، هنرمندان، عرفا و مشایخ، معرفی اماکن مقدس تاریخی و متبرک و آرامگاه های رجال علمی، ادبی، و عرفانی و امثال آن نموده و آثار ارزشمند فراوانی را به وجود آورده است. گذشته از ادبیات، قلم استاد متین در باب تاریخ نیز رسا بوده و نشر اثر تاریخی آن تحت نام (اندخوی و جایگاه آن در تاریخ) منتشره سال ۱۳۸۱ در پشاور دال بر این ادعا است. در تقدیر از این فعالیتها مستمر ادبی و فرهنگی محترم استاد محمد امین متین اندخویی و با در نظر داشت چهار قصیده غرای او به زبانهای دری و اوزبیک، در سال ۱۳۸۴ هجری شمسی از سوی وزارت محترم اطلاعات و فرهنگ کشور جایزه درجه اول مطبوعاتی برایش تفویض گردید. و هکذا در همین سال بود که رسماً لقب افتخاری استادی برایش داده شده که جای مباحث برای همه فرهنگیان و اهل ادب کشور بالاخص فاریاب زمین است.

(مرزخورشید)، (کونگیل سوزی)، (باغ لاله پوش)، (چشم غزاله)، (قوانچ اوجی) یعنی قصیده مشهور به زبان اوزبیک (جاویدانه گان)، (سادات دودمان میرسید برکه)، (سیما های برازنده اندخوی) (اندخوی و جایگاه آن در تاریخ)، (مروری بر نیشته های روی دیوار)، (آهنگهای دلنواز)، (کاسه چوبین)، (شمعی بر مزار خاموشان) از جمله آثار استاد متین اندخویی است که مجموعاً به (۳۱) اثر منثور و منظوم به زبانهای دری و اوزبیک میرسد که در زمینه تحقیقات علیحده صورت گرفته و مقالات جداگانه تحریر یافته که از طرف دوستان دیگر به خوانش گرفته خواهد شد.

ریاست دارالمعلمین عالی فاریاب افتخار دارد تا امروز از شخصیت علمی و ادبی کشورمان تجلیل و قدردانی به عمل آورد که به فضل و مرحمت پروردگار عالمیان، خود در این جمع حضور دارند و با این حضوراحتفال کنونی مان را گرمتر و نورانی تر نموده اند.

محمد کاظم امینی

معرفی کامل آثار چاپ شده استاد محمد امین متین اندخویی

بجای مدخل:

استادمحمد امین متین اندخویی یکی انگشت شمار بزرگان علم و ادب و از غنیمت های نایاب معنوی این مرزوبوم است که استادی خود را در آفرینشگری بزبانهای دری و اوزبیکی در طول بیشتر از نیم قرن در مطبوعات کشور به اثبات رسانیده است. اوزنده گی خود را وقف امور روشنگری، تحقیق- پژوهش و آفرینش ادبی نموده است. اگر زیاده روی نکنم باید او را مثال او را در این آشفته بازار وطن و خشکسال شعر که رهروان راستین فرهنگ و معنویات در هر محیط حتی به ندرت انگشتهای یکدست مانراهم پوره نمیکند باید «حامیان فرهنگ» لقب بدهیم. زیرا انسانهای سخت کوش و متعهدی چون استاد در عین عسرت و تنگدستی ولی با استغنا و قناعت در این اشفته بازار معنویات و فقر فرهنگی، چراغ کورسوی معنویات را فروزان نگهداشته اند.

از نشر نخستین سروده استاد در سال ۱۳۳۵ در صفحات هفته نامه «ستوری- فاریاب» که مخمس گونه ای میهنی بود تا اکنون وی در این راه پر فرازونشیب با متانت و استواری گام بر میدارد.^۱

باید گفت که جز چند مجموعه کم حجم وی که طی دهه شصت از طریق نشرات رسمی اتحادیه نویسندگان کشور، چاپ شده اند؛ بهره اساسی آثار استاد به کمک مالی افراد فرهنگ پرور و مخلصین و نهادهای علاقمند به فرهنگ اقبال چاپ یافته اند و هنور هم بخش بزرگی از آثار وی نسبت نبود اما کانات مادی، در انتظار دست کمک کننده ای اند که بدست چاپ سپرده شود. قسمت بزرگ آثار استاد در جریان سال ۱۳۷۱ زمانیکه محموله کوچ وی از کابل به جانب اندخوی باز میگشت، در عرض راه توسط دزدان سرگردنه در منطقه شمالی توقف داده شده و با تقریباً یک هزار جلد کتاب نایاب و نوشته ها و یادداشت های ۴۰-۵۰ ساله نویسنده به غارت برده شده است.^۲

وی هم اکنون در آستانه ۷۶مین^۳ خزان زندگیش قرار دارد. خزان زودرسی که بزودی گریانش را گرفته. استاد در سرزمینی که مردم آن از ۳۸ سال بدین سو بنا بر مصلحت حاکمیت های پوشالی و دست نشانده و مزدور قدرتهای طاغوتی و استکباری در شط خون و وحشت دست و پامیزند؛ پرچم

^۱ باغ لاله پوش، ص پنج

^۲ به استناد مصاحبه ای تصویری که به سفارش صاحب این قلم توسط خانم فرزانه اویغون، استاد دارالمعلمین مرکز اندخوی با استاد متین بتاريخ ۷ ماه قوس ۱۳۹۵ صورت گرفته و کلیپ آن نزد نگهداری میشود

^۳ تذکره شعری جوزجان، ص ۱۸۰

لرزان معنویت رامتعهدانه و رسالت‌مندانه بدوش میکشد. در طول شصت سال آفرینش ادبی دست نیاز و تکدی بسوی هیچ ارباب زروزوری دراز نکرده و هیچ «آشفته زنگی» را «حور»^۴ و هیچ «سفله بی» را «راد»^۵ لقب نداده است. او ضمن اینکه بامتانت و ایمان‌داری و سخت کوشی با حسرت و عسرت بارتکفل خانواده بزرگی را بدوش کشیده و فرزندان صالحی به جامعه بیمار و کشور جنگزده مان تقدیم داشته. در عرصه شعرو سخنوری، تحقیق و پژوهش در عرصه های تاریخ ادبیات؛ تصوف، هنر، جغرافیای تاریخی، ورشد و بالنده گی زبان و ادبیات اوزبیکی و دری مشتاقانه قلم و قدم زده، آنقدر عاشقانه قلم و قدم زده که حتی روزگار بیمروت با حسادت و کجمداری نیروی قدم‌هایش را باروشنایی چشمانش به اضمحلال برده و زمینگیرش ساخته است.

در این نبشته کوشش شده است تا با مراجعه به آثار منتشر شده استاد بزرگ فهرست کامل آثارش فراهم شود که بدیخانه آسیب چهاردهه جنگ نیز انجام تمام و کمال این مامول را از نویسنده سطور گرفت؛ زیرا عدم موجودیت یک کتابخانه مجهز در سطح فاریاب و ولایات شمال که آثار کامل مشاهیر معاصر و متقدم وطن در آن نگهداری شود؛ مانع تحقق یافتن منظور نگارنده

گردید. بنابراین نتوانستم حتی با مراجعه به کتابخانه نفیس خود استاد، مجموعه کامل آثار ابداست آورده و جنساً آنرا معرفی نمایم زیرا در جریان کوچا کوچ ها و مهاجرت ها قسمتی از آثار شاعر از بین رفته و فهرست کامل آثارش بگونه مرتب حتی در کتابخانه شخصیش نیز آرشیف نشده است. که در قسمت اخیر به ذکر نام، تاریخ عمومی چاپ و جای چاپ آنها مبادرت گردید. در این مبحث آثار استاد در دو بخش بهم پیوسته بزبان اوزبیکی و دری به معرفی گرفته شده و در ترتیب آثار هیچگونه ترتیبی جز معرفی آن مطمع نظر نبوده است:

۱- باغ لاله پوش:

^۴ تعبیری از ظهیری فاریابی دریکی از قصایدش بنام (شکواییه)

^۵ بهین گلی که مرانگگفد مراد اینست

که بنده خوانم خود را و سرور آزاد

گهی لقب نهم آشفته زنگی را حور

گهی خطاب کنم باز سفله بی را، راد

شاعر: محمدامين متين اندخويي، مقدمه وايضا حلر: پوهنمل محمدعالم لبيب، تيلي اؤزبېكچه - دري، ناشر: الحاج سيد نظام الدين اندخويي، باسيلگن ييلى: ۱۳۷۹ هجرى، بهار، باسيلگن نوبتى: بيرينچى، باسيلگن ييرى: پشاور (پاكستان) حليمى نشرات مركزى، سانى (۵۰۰ جلد) اولچمى ۲۰ ضرب ۱۳، بيتى (۳۰۰ بيت)

کتاب محتواسى:

کتاب شاعر نينگ دري، همده اؤزبېكچه شعرلر توپلمى دير. اونگه يازيلگن مفصل كېرىش سؤزیده شاعر نينگ حياتى و ايجادى حقيده معلومات بېريلگن. شونينگدېك ديوانده گى شعرلر ديعيت و مضمون نقطه نظريدن تحليل ايتيلگن. ديوانده گى شعرلر اساساً عروض وزنلرى و قالبلریده ايتيلگن بۇليب تورلى اجتماعى، مدنى، سياسى، عاطفى پديده لرو موضوعلرنى عكس ايتتيرگن.

دري شعرلر: (۱۶۱-۱) بيتلر، ايضاحلر: (۱۶۱-۱۶۸) بيتلر، اؤزبېكچه شعرلر (۱۶۹-۲۸۳) بيتلر

ايضاحلر: (۲۸۴-۳۰۰) بيتلر.

ديوانده (۳۸ غزل، ۱۲ قصيده، ۸۹ رباعى، ۱۹ پرچه بشقه قالبده گى شعرلر بار.

شاعر اوشبوديوانى نينگ اېلك يۇللاوچى و استادى بۇلگچ آته سى ارواچيگه ساوغه قيلگن. مندرجه لردن كېين اثر نينگ بيرينچى قسميده (درنگى برزنده گانى محمدامين متين اندخويى و گذارى به باغ لاله پوش) سرلوحه لى، استاد شعرلرى نينگ ايضاحى (يك-چهل ونه بيتلر) اؤرين اليب، سۇنگره الفبار ديفى بيلن شاعر نينگ اوزبېكچه و فارسجه شعرلرى (۱- ۲۸۳) بيتلر) شرق كلاسيك ادبياتى عنعنه لريگه اساساً جايلاشتيريلگن، ديوان نينگ اخرگى قسميده ديوانده گى اؤزبېكچه شعرلر نينگ ايضاحى (۲۸۴-۳۰۰) بيتلر) بېريلگن. شعرلر عموم آگنده افسكى شعرى شكلكلرده رباعى، قصيده، غزل، مخمس، مستزاد و قطعه لرشكللريده دير.

۲-قوانچ اوجى:

يارقن، محمد حليم، كتابنامه، صص ۱۹-۲۰

باغ لاله پوش، ديوان اشعار محمدامين متين اندخويى (باويرايش، بېشگفتار و توضيحات پوهنمل سيد محمدعالم

لبيب، مركز نشرات حليمى، ۱۳۷۹

شاعر: استاد محمد امين متين اندخويي، مهتمم: پوهنمل محمد عارف، تيلي: اوزبېكچه ودری، باسيلگن ييلي: ۱۳۸۸ شمسي، باسيلگن ييري: مزار شريف، ميرزا اولوغ بېك باسمه خانه سي، سانی: (۵۰۰ جلد)، اولچمي: ۲۱ ضرب ۱۴/۵، بيتي: ۳۷.

محتواسی:

بورسالة در واقع (۷۹ بيتلي) بير ادبي - تاريخي قصيده دير. اوشوقصيده ده، كوپله ب تورك ادبي - تاريخي سيمالري همده توركي تيل نينگ كوپله ب علمي - ادبي اثرلري ذكر ايتيلگن. قاله بيرسه، بوقصيده نينگ ايريم شخص، جاي و كتابلر آتلى، پوهندوي سيد محمد عالم لبيب آرقه لي ايضاحلنگن. (۳۷-۲۴ بيتلر).

شونينگديك، اثر نينگ (۵-۱ بيتلريده) پوهندوي محمد صالح راسخ نينگ قيسقه تقريظلي وشاعرنينگ ترجمه حالي باسيلگن^۸.

[اپسلتمه: استاد متين اندخويي نينگ اوشوقصيده سي (۸۰) بيتدن عبارت بوقصيده قمری هجري ۱۴۱۱ ييلي نظمگه تارتيليب اونينگ ايتيلگن تاريخي «غایت» سوزيدن قولگه كپله دي بوليب ۳ قتله مستقل بيررساله صفتيده كپريش وايضاحلري بيلن نشر ايتيلگن، اونينگ سونگي باسيمي ۱۳۹۵ ييل مزار شريفده بوليب، استاد سيد محمد عالم لبيب و صالح محمد راسخ ايلدرم لرنينگ كپريش وايضاحلري بيلن چاپ ايتيلگن.]

۳- كونگول سؤزی:

شاعر: محمد امين متين اندخويي، نشر ايتووجي: افغانستان يازووچيلراؤيوشمه سي، تيلي: اوزبېكچه، باسيلگن ييلي: بي، تا، باسيلگن ييري: كابل، حزبي باسمه خانه سي، سانی: (۲۵۰۰ جلد)، اولچمي: ۲۰ ضرب ۱۳، بيتي: ۵۸.

محتواسی:

يارقين، محمد حليم، كتابنامه، ص ۴۵،^۸

بوشعری تۆپلم (۴۰ پرچه) شعردن توزیلگن. شعرلر نینگ دییرلی برچه عروض وزنی اساساً غزل قالبیده دیر. تۆپلمده گی شعرلر شاعر نینگ ۱۳۴۳-۱۳۶۴ ییللر اؤرتیه لریده ایتیلگن شعرلرینی اؤز اېچیکه آلگن. شعرلر سېوگی، طبیعت، وطن همده تورلی اجتماعی موضوعلر و شاعر نینگ شخصی اؤیلری و اېچکی کبچینه لرینی اؤزیگه عکس اېتدیرگن^۹.

۴- سیماهای براننده اندخوی:

مؤلف: محمد امین متین اندخویی، نشر ایتووچی: رحمتلی الحاج عبدالغفار غضنفر اولادی، تیلی: دری
 و اؤز بکچه، باسیلگن ییلی: ۱۳۸۵ شمسی، باسیلگن ییری: بلخ، فرهاد باسمه خانه
 سی، سانی (۱۰۰۰ جلد)، اولچمی: ۲۱ ضرب ۱۵، بییتی: ۵۹ = ۱۴ + ۸۳

محتواسی:

بو اثرده اندخوی منطقه سیده یشه ب اؤتگن (۳۰) کبشی عالم، روحانی، ادیب، شاعر، سیاسی و اتاقلی شخصیتلر تانیتیلگن. شخصیتلر نینگ تانیتیش بیلن بیرگه آیریم موردلرده، اینقیسه، اؤزگه منبعلرده اؤز اؤچریدیگن اولکه تاریخی، خصوصاً جنوبی تورکستانده یؤزبهرگن آیریم سیاسی و اجتماعی حادثه لرهم قیسقه چه اېسلنگن.

اثرده بیر تقریظ و مؤلف نینگ ترجمه حالی و دیباچه هم باسیلگن. (الف-نون بیتلر). اثردری تیلیده یازیلگنیگه قره مه ی، اونینگ متنی ده اؤز بکچه ده بیر قصیده و تله ی گینه شعرلر بار (۱۲- ۱۵، ۴۶- ۴۵، ۶۷، ۵۶، ۵۵، ۵۴ بیتلر).^{۱۰}

۵: شمعی بر مزار خاموشان:

نشرگه تیارلاووچی: محمد امین متین اندخویی، نشر ایتووچی: داملا ییغمبرقل اولادی، تیلی: دری
 و اؤز بکچه، باسیلگن ییلی: ۱۳۸۵ شمسی، باسیلگن ییری: مزار شریف، فرهاد باسمه خانه
 سی، سانی (۵۰۰ جلد)، اولچمی: ۲۱ ضرب ۱۴، بییتی: ۴۷ = ۲ + ۴۵.

^۹ اوشه اثر، ص ۴۷

^{۱۰} اوشه اثر، ص ۱۳۲

محتواسی:

کتابده گي مقاله لرو شعر لراسا متبجر عالم ومدرس، داملا پيغمبر قل حياتي وفعاليتي حقيده دير. بوندن تشقري اثرده شيباني جامع سي، باباي ولي مدرسه سي وآرامگاهي حقيده هم قيسقه معلومات باسيلگن^{۱۱}.

۶- تانگ يپلي:

شاعر: ۲۴ ته اوزبېک شاعر، مهتمم: محمدامين متين اندخويي، خطاط وديزايير: محمد کاظم اميني، نشر ايتو وچي: افغانستان دموکراتيک جمهوريتي طبع ونشر رياستي، تيلي: اوزبېکچه، باسيلگن يپلي: ۱۳۶۵ شمسي، باسيلگن پيري: کابل دولت باسمه خانه سي، ساني: (۳۰۰۰ جلد) اولچمي: ۲۲ ضرب ۱۵، بيتي: ۵۳ (۳-۴) بيتلرده کپريش سؤز).

محتواسی:

تورلي عروض وزنلري وقالبليريده ايتيلگن شعرلردن عبارت دير^{۱۲}.
شعرلر بهار، سبوگي، صداقت وتورلي اجتماعي - سياسي موضوعلرني عکس ايتديرگن^{۱۳}.

۷- مشاعره:

شاعرو يازو وچي: ۴۳ کبشي، مهتمم: محمدامين متين اندخويي، نشر ايتو وچي: قوملرو قبيله لروزي رليگي، تيلي: اوزبېکچه، تور کمنچه، دري، پشتو. . باسيلگن يپلي: ۱۳۶۴ شمسي، باسيلگن

^{۱۱} يارقين، محمد حليم، کتابنامه، ص ۱۷۱

^{۱۲} کتابنامه مولفي بو حقه ينگلشگن بوليب، بومشاعره سلطان حسين ميرزا (حسيني) نينگ ۱۳۶۲ يپلي «بولدوز» جريده سي
تمايندن يولگه تشلنگن مشاعره تور کوميدن عبارت، بوشعرا صلده (رمل مسدس محذوف - مقصور / فاعلاتن / فاعلاتن / فاعلاتن / فاعلاتن) و زنيده ايتيليب، کيين اوغانستان اوزبېک شاعرلري اونى استقبال قيلگنلر
کتابنامه، ص ۱۳۳^{۱۳}

پیری: کابل، دولت باسمه خانه سی، سانی: (۱۰۰۰ جلد)، اولچمی: ۵/۲۰ ضرب ۱۵، بیٹی: (الف-ج +۹۶=۹۹).

محتواسی:

۱۳۶۴ ییلی، عقرب آیی نینگ ۱۰-۱۴ کۆنلری جلال آبادده، اؤزبیک ادبیاتی کونلری اوتکزیلگن اېکن. بوکتاب اېسلنگن کونلرده ایراد ایتیلگن سۆزلرو اوقیلگن شعرلر توپلمی دیر. اثرده رسمی صحبتلردن تشقیری، «تاریخچه مختصر زبان وادیات اؤزبکی» عنوانلی دوکتور واحدی نینگ علمی مقاله سی همده ملی بیرلیک، وطن، دوستلیک، طبیعت گوزه للیکلری و تورلی اجتماعی موضوعلرگه عاید شعرلرهم میهمانلر و جلال آبادلیک شاعرلر تمانیدن اوقیلگن. (کتابنامه، صص ۵۴-۵۵)

۸- چشم غزاله (دومین دیوان اشعار محمدامین متین اندخویی):

شاعر: محمدامین متین اندخویی (اشعار بزبانهای دری و اوزبیک)، ویراستار و نگارنده پیشگفتار: استاد سید محمد عالم لیب، ناشر: تعدادی از ارادتمندان شاعر، محل چاپ: انتشارات امیری، سال چاپ: تابستان ۱۳۹۱ هجری خورشیدی (۲۰۱۲ میلادی)، شماره گان: (۱۰۰۰ جلد) سایز ۱۳ ضرب ۲۱. تعداد صفحات: (۳۱۱).

فهرست مطالب (۱-۱۱ص) اظهار سپاس شاعر (۱-۲ص) گذار از باغ لاله و چشم اندازی به چشم غزاله، مقدمه تحلیلی از استاد سید محمد عالم لیب (۱-۱۴ص) تفکیک سروده ها (۱ صفحه)، متن اصلی دیوان (۱-۳۱۱ص)^{۱۴} شاعر این اثر را بروح پاک مادرش اهدا نموده است.

محتوا و مضمون:

(چشم غزاله) دومین دیوان اشعار شاعر مشتمل بر آثار زبان دری و اوزبیک است. بعد از دیوان (باغ لاله پوش) این دیوان حاوی اشعار است که در آن نیامده و یا هم بعد از آن سروده شده است. در این

دیوان (۲۰ غزل، ۳ قصیده، ۳ مخمس، ۲ مسدس، ۲۹ رباعی، ۳ چهارپاره، ۳ قطعه و ۳ مثنوی بزبان مادری شاعر، اوزبکی که مجموعاً (۶۶ پارچه) و (۴۵ بیت) میشود. همچنان:

(۴۴ غزل، ۵ قصیده، ۶ مخمس، ۲ مسدس، ۳ چهارپاره، ۴۱ رباعی، نظر برخی دوستان شاعر ۴ پارچه، قطعات ۱۷، مثنوی ۱۷، که مجموعاً ۱۳۹ پارچه که مشتمل بر ۲۱۴۵ بیت بزبان فارسی - دری میشود، احتوا میکند. تعداد مجموعی اشعار مندرج اوزبکی و دری در این اثر (۲۰۵ پارچه) که حاوی (۲۷۹۰ بیت) میشود، است. که از نقطه نظر فورم و شکل همه در قالبهای کلاسیک و کهن زبان ادبیات شرق چون قصیده، غزل، مثنوی، مسدس، مخمس، رباعی، قطعه عرضه شده و از لحاظ سوژه و مضمون بیشترینه موضوعات تغزلی و لیریک و گاهی هم موضوعات میهنی و مردمی و مسایل اخلاق و تعلیم را در خویش افاده میکند. اشعار مندرج دیوان، وفاداری و پابندی تمام و کمال شاعر را به سنتهای کهن شعری متقدم به نمایش گذاشته و از دقت مضمون و نفاست کلام وی بمثابه رهرو راستین سنن و آداب قدامدالات میکند. در خاتمه اشعار دری، توضیحات (صص ۲۱۱-۲۲۴) و در بخش زبان اوزبکی؛ ایضاً (صص ۳۰۴-۳۱۱) جای گرفته است.^{۱۵}

۹- کاسه چوبین (زندگینامه منثور و منظوم باباسنگو معروف به باباولی اندخویی):

نویسنده و شاعر: محمد امین متین اندخویی، ناشر: اتحادیه دکتوران افغانی مقیم شهر فولدر آلمان، تیراژ: (۵۰۰ جلد)، انتشارات کمان طلایی، جای چاپ: پاکستان - پیشاور، سال ۱۳۸۳، سایز ۱۴ ضرب ۲۱، تعداد صفحات (۵۵)، سرورق (صص ۱-۴)، زندگینامه شاعر و نویسنده (صص ۵-۸)، آغازین سخن (صص ۹-۱۴)، باباسنگو کیست؟ (صص ۱۵-۳۵)، کاسه چوبین (صص ۳۶-۵۵).^{۱۶}

محتوا و مضمون:

سراینده محمد امین متین اندخویی، ویراستار و پیشگفتار: سید محمد عالم لیب، انتشارات امیری، کابل، چاپ اول، تابستان ۱۳۹۱^{۱۵} (چشم زغاله) دومین دیوان اشعار شاعر مشتمل بر آثار زبان دری و اوزبکی

^{۱۶} کاسه چوبین (زندگینامه منثور و منظوم باباسنگو معروف به باباولی اندخویی) نویسنده و شاعر: محمد امین متین اندخویی، ناشر: اتحادیه دکتوران افغانی مقیم شهر فولدر آلمان، تیراژ: (۵۰۰ جلد)، انتشارات کمان طلایی، جای چاپ: پاکستان -

این اثر شرح حال مثنوی و منظوم باباسنگو عارف و متصوف بزرگ قرن ۸ هجری می باشد که از نسل امام زین العابدین (رض) که از امامان دوازده گانه بحساب می آید، دانسته شده است. که در طریقت و عرفان از پیشوایان عصر خود بوده و معاصر امیر تیمور کوره گان است. مقبره این عارف وارسته در قسمت غربی مرکز شهر اندخوی موقعیت داشته، ضمناً مدرسه بزرگی به همین نام در آنجا موجود است که از قرون متمادی مرکز تربیه علماً و دانشمندان می باشد. در این اثر شرح حال، مقامات، ملاقات وی با امیر تیمور کوره گان، کرامات و خوارق عادات بزبان نثر به استناد منابع و مدارک تاریخی روایت شده و سپس شاعر ضمن یک مثنوی در بحر ممل مسدس محذوف - مقصور (فاعلاتن / فاعلاتن / فاعلات) شرح حال این عارف بزرگ را به نظم کشیده است.

۱۰- مروری بر نبشته های روی دیوار:

نگارنده: محمد امین متین اندخویی، ناشر: الحاج محمد عظیم، محل چاپ: بلخ مزار شریف - مطبعه صورتگر، سال چاپ: ۱۳۹۱، تیراژ (۱۰۰۰ جلد)، سایز ۱۳ ضرب ۲۱، تعداد صفحات (۱۲۷+۵)

حاوی (۲۲) تصویر رنگی از اماکن و ابدات تاریخی اندخوی.^{۱۷}

محتوا و مضمون:

این اثر یکی از آثار ارزشمند در شناخت اندخوی و گذشته تابناک باستانی آن بگونه تصویر بست. اثر شامل بشمول مقدمه مؤلف شامل (۲۵) مقاله در مورد معرفی و شناخت آثار و اماکن باستانی، مقابرو مساجد معروف تاریخی موجود در اندخوی نگارش یافته. بعبارة دیگر این مقالات بگونه پراکنده توسط مولف نوشته شده و سپس بگونه یک اثر تدوین شده است که خواننده را در شناخت شهر تاریخی اندخوی بخوبی آشنا مینماید. در این مجموعه این عناوین جای گرفته اند: (کره قلع، چکن، زیارتگاه شاه مردان، درویش مجاری، خواجهگان هفتگانه، حظیره شاعران، آرامگاه باباولی، مدرسه باباولی، جامع شبیانی، خوانش ترجمه خطبه، توسعه مدرسه باباولی، نوسازی حجره های سمت شرقی مدرسه، حوض مدرسه باباولی، مدرسه دارالحفاظ، حظیره منسوب به اولاد برکه، امیر طوغان، بالا حصار، چهار سو، حوض سرپوشیده آقینه، مدرسه شهباز خان، ینگی مسجد، آرامگاه حاجی ایشان، یتیمی اوروغ، کؤک تپه)

^{۱۷} مروری بر نبشته های روی دیوار، محمد امین متین اندخویی، ناشر: الحاج محمد عظیم، بلخ مزار شریف - مطبعه صورتگر ۱۳۹۱

۱۱: جاودانگان (یادکردی کوتاه از چند قلم بدست جاویدانه اندخویی):

موضوع کتاب: ترجمه حال چند شاعر دیار اندخویی، نویسنده: استاد محمد امین متین اندخویی، ناشر: مؤسسه انتشارات تعلیمی، جای چاپ: بلخ - مزار شریف، سال چاپ: ۱۳۹۴، تیراژ:

یکهزار جلد، سایز ۱۳ ضرب ۲۱، تعداد صفحات: (۱۹۷) زبان اثر دردی - اوزبیک^{۱۸}

محتوا و مضمون:

این اثر حاوی (۵۳) نوشته درباره برخی از شخصیتها و مشاهیر بزرگ ادبی متقدم و معاصر جوزجان، فاریاب و بخصوص اندخوی است، که نویسنده بصورت عموم ابعاد مهم شخصیت آنها را به استناد منابع و مدارک معتبره شناسایی میگیرد. در ابتدای اثر (بنام خداوند جان و خرد) مقدمه مولف جای گرفته (ص ۱-۲) سپس نوشته رحیم ابراهیم با عنوان فدایی فرهنگ (ص ۲-۴) و متعاقباً با ترتیب نوشته های تحقیقی مؤلف با نامهای (امام یوسف، امام شمس الدین محمود، مولانا ترخان، جنونی، میر فروغی، شوقی، دوستوم بن پیر علی، داغ، میر ربیع، قادری پلنگ پوش، ظریفی، نیازی، آگه، احمدی، میرزا محمد یوسف اندخویی، اوچقون، بهمن، بی سر، جرأت، جودت، چولاغ، حازم، حریر، قاضی بابا مراد حزین، دردلی، دهقان، سباق، سونمز، سیما، شرف، شرفی، عاجز، عاجز ۱/، عاشق، عبدالله کارگر، فدایی، قاسم، قاضی زاده، قربت، معلم، مقیمی اندخویی، منور، منیر، ندرت، نزهت، نصرت، یمینی، یالقیم، وثیقی، نیر و مند، نیازی، عمدت التواریخ خاقانی، سرچشمه ها و توضیحات و سپاسگزاری)

۱۲- گلشن زیبای اشعار (یا دیوان استاد قربت):

^{۱۸} جاودانگان (یادکردی کوتاه از چند قلم بدست جاویدانه اندخویی) استاد محمد امین متین اندخویی، ناشر: مؤسسه انتشارات

تعلیمی، جای چاپ: بلخ - مزار شریف، سال چاپ: ۱۳۹۴

شاعر: مولوی میرمحمد امین قربت، مهتمم چاپ: محمد امین متین اندخویی، ناشر: حاجی عبدالجلیل رشیدزاده سمرقندی، خطاط بخش دری: امیرمحمد فقیرزاده، خطاط بخش اوزبیک: محمد هاشم حریر، سال چاپ: ۱۹۹۱ میلادی، کابل - افغانستان، جای چاپ مطبوعه دولتی، (محل چاپ نیویارک - امریکا، سال چاپ: اگست ۱۹۹۵ - میزان ۱۳۷۴)^{۱۹}

محتوا و مضمون:

این مجموعه در حقیقت دیوان کامل استاد قربت است که به همت دستداران مذکور به اهتمام وسیعی شیروزی مهتمم اقبال چاپ می یابد. آثار شامل این دیوان به دو بخش اشعار دری و اوزبیک تقسیم گردیده و شامل غزلیات، مخمسات، قطعات، رباعیات، قصاید و مکتوبات شعری و منظوم استاد قربت به دوستان و معاصرینش میباشد. اثر حاوی (۳۴) صفحه مقدمه؛ تقریظ، پیشگفتار، بیوگرافی و هکذا میباشد. متن اصلی دیوان (۱-۴۶۹) صفحه را دربرمیگیرد که اشعار دری آن به ردیف الفبای ترتیب گردیده است.

۱۳- گزیده غزلهای نوید:

گردآورنده: محمد امین متین اندخویی، ناشر: اتحادیه نویسندگان جمهوری دموکراتیک افغانستان، به اهتمام عظیم نوری، سال ۱۳۶۳ خورشیدی، تیراژ (۱۰۰۰ جلد)، محل چاپ: مانوتا پم مطبوعه دولتی - کابل. تعداد صفحات مقدمه گردآورنده (۱-۲) متن اصلی کتاب (۱-۱۰۰) صفحه.

محتوا و مضمون:

۱۴- جلوه هایی از شعر جلوه (بخشی از غزلیات استاد محمد کریم نزیهی جلوه)

^{۱۹} دو تاریخ درج شناسنامه اثر میباشد که تذکر داده شده انگار مسوولین چاپ متوجه این نکته نشده اند

شاعر: استاد محمد کریم نزیهی جلوه، تاریخ چاپ: تابستان ۱۳۷۸ خورشیدی، چاپ اول، صفحه آرای: نصیر لیزر کمپوز، جای چاپ: گل حاجی پلازه، پشاور - پاکستان، مرکز نشراتی میوند، کتابخانه سبا، مقدمه (۱-۸) تعداد صفحات (۹۱) ۲۰.

اثر حاوی بخشی از غزلیات استاد محمد کریم نزیهی جلوه، مشروطه خواه، مبارز ملی، شاعر و دانشمند بزرگ کشور زبان فارسی - دری میباشد که بخش بزرگ این اشعار از طریق مطبوعات کشور به چاپ رسیده و در آن بیشترین ژانر غزل چشمگیری دارد. این آثار تمامی به شیوه سخنسرایان کهن به اشکال و قالبهای نوین عرضه گردیده و در آن موضوعات عاطفی، میهنی، اجتماعی، تعلیمی و اخلاقی با زبانی بدیعی و خاص طرح گردیده است.

۱۵- گلشن قدس (مجموعه اشعار مولانا خواجه سید غیب الله غیبی):

شاعر: مولانا خواجه سید غیب الله غیبی، پیشگفتار و توضیحات: محمد امین متین اندخویی، صفحه آرای و کمپوز: عبدالله بکاول، ناشر: برکت قادری، چاپ اول، زمستان ۱۳۸۳ خورشیدی، تیراژ: هزار نسخه، جای چاپ: موسسه نشراتی الازهر، بازار قصه خوانی پشاور - پاکستان، تعداد صفحات ۲۱

محتوا و مضمون:

این اثر که مجموعه اشعار و آثار نثری برجامانده از مولانا خواجه سید غیب الله غیبی یکی از پیشکسوتان ادبیات و عرفان در اندخوی باستان را مشتمل است، شامل

شرح حال و تقریظ (صص ۱۳-۳۳)، قصاید (۱-۴)، غزلیات (۷-۲۷) رباعیات (۲۸-۲۹)، مخمسات (۳۰-۳۹) قطعات (صص ۴۰-۷۵) مثنویات (صص ۷۶-۸۴) نمونه های نثر (صص ۸۵-۱۰۰) در این اثر قبل از متن کتاب، مقدمه استاد سید محمد عالم لیب (۲ صفحه) و مقدمه و تذکرات و توضیحات استاد متین اندخویی (۱۸ صفحه) گنجانیده شده است، میباشد.

متاسفانه در پستی کتاب هیچگونه تذکری از اینکه این مجموعه توسط استاد متین اندخویی تدوین و اهتمام شده باشد، به نظر نمیرسد و به استناد قول ایشان و اینکه در چند تذکره این اثر بنام ایشان ثبت شده بود، در این بخش گنجانیده شد.

کتابنامه، ص ۹۰ ۲۱

۱۶- مزده رحمت (مجموعه اشعارالحاج مولانا محمداسدالله نصرت اندخویی):

شاعر: اسدالله نصرت اندخویی، بکوشش: محمدامین متین اندخویی، سال چاپ: ۱۳۸۷ شمسی، ناشر: الحاج برکت الله قادری، تیراژ: هزار جلد، سال چاپ: ۱۳۸۷ شمسی، دیزاین: علی شیرهدایت، جای چاپ: مطبعه میرزا اولوغ بیک، تعداد صفحات (۸۴)

محتوا و مضمون:

این اثر حاوی اشعار برجامانده از مولانا اسدالله نصرت اندخویی یکی از علمای جید مذهبی، شاعر عارف و مدرس برجسته کشور و عضو جمعیت العلمای افغانستان که توسط مدعیان دروغین اسلام و جهاد در دهه شصت ترور گردید، می باشد.

گردآورنده و نویسنده پیشگفتار: استاد متین اندخویی، زندگینامه مختصر شاعر بقلم مهتم (صص الف-ه) غزلیات (صص ۱-۲۴) مخمسات (صص ۲۵-۲۷) ترجیع بند و ترکیب بند (صص ۲۸-۴۶) قصیده (صص ۴۷-۴۹) مثنوی (صص ۵۰-۵۸) تاریخ ترمیم و احداث اماکن متبرک (صص ۵۹-۶۳) قطعات تاریخ وفات و رباعیات (صص ۶۴-۸۲).

۱۷- چراغ زنده گی (مجموعه اشعار مولانا محمد اسحاق انور اندخویی):

شاعر: محمد اسحاق انور، پیشگفتار و توضیحات: محمدامین متین اندخویی، رایانه وبرگ آرای: سهراب سامانیان، سال چاپ: بهار-۱۳۸۴، نشرات: بنیاد فرهنگی و انتشاراتی باخت، تعداد صفحات (۱۰۳).

محتوا و مضمون:

این مجموعه حاوی اشعار و آثار اسحاق انور اندخوی یکی از شعرای نامور خطه باستانی اندخوی است که اشعار مندرج در آن بگونه شعرای متقدم به ژانر و قالبهای کهن شعر در پی چون غزل، مثنوی، رباعی و مخمس در اوزان مختلف عروضی عرضه شده اند. اثر شامل مقدمه و پیشگفتار از استاد متین اندخویی (۷ صفحه) و تقریظ خیرالله انوش (ص-۳) متن اصلی کتاب

شامل (۱۰۳ صفحه) میباشد که در آن اشعار فارسی - دری و مولانا محمد اسحاق انور اندخویی از شمار شعرای معاصر اندخوی گرد آوری شده است.^{۲۲}

۱۸- کابل درآیینۀ شعر:

مجموعه اشعار سروده شده درباره کابل، ناشر: انجمن نویسندگان جمهوری دموکراتیک افغانستان، شماره نشراتی (۱۲۲)، تیراژ: دوهزار جلد، سال چاپ: ۱۳۶۶ خورشیدی، جای چاپ: مطبعه حزبی، تعداد صفحات (۱۷۵) مقدمه (صص ۱-۴).

محتوا و مضمون:

این مجموعه شامل اشعار شعرای معاصر کشور در باره پسمنظر تاریخی کابلستان قدیم و کابل امروزی و ذکر مشاهیر و مفاخر تاریخی، خاطرات و کارنامه های این شهر تاریخی در گذرگاه زمان، توسط سرایشگران معاصربه شیوه های کلاسیک و نوین شعر دردی عرضه شده است.

۱۹- سادات دودمان سیدبرکه اندخودی:

مؤلف: محمد امین متین اندخویی، تیراژ: پنجصد جلد، سال چاپ: ۱۳۷۸ خورشیدی، ناشر: الحاج سید محمد امین مخدوم اندخویی، جای چاپ: مرکز نشراتی حمیدنور، پیشاور - پاکستان، تعداد صفحات (۸۰=۷۱+۹)

محتوا و مضمون:

این اثر شامل معلومات تاریخی و مستند درباره سلسله انساب و دودمان سیدبرکه اندخویی یکی از مشاهیر بزرگان تصوف و عرفان در اندخوی است که شامل عناوین زیرین میگردد: تقریظ و پیشگفتار (یک - نه)، سادات دودمان سیدبرکه اندخودی (صص ۱-۷)، مقبره منسوب به سیدبرکه اندخودی (صص ۱۰-۱۶)، شجره دودمان سیدبرکه (صص ۱۷)، سید جلال الدین حمزه، سید نظام الدین حمزه، ابوالعباس سید حمزه، خواجه غیاث الدین سید احمد، سید تاج الدین حسن، متن کتیبه (صص ۱۹-۲۰)، میر سیدخواجه

میر فروغی، میر ربیع، سید ولی، داملا سید اسماعیل، داملا سید محمد، الحاج خلیفه سید عابد، خلیفه سید محمد باقر، خلیفه ایشان سید احمد، سید حاجی خان، خلیفه سید شمس الدین محتسب، خلیفه سید شمس الدین بن سید عابد خان، نسب نامه دودمان خلیفه سید شمس الدین (صص ۵۲-۵۳)، خلیفه سید عبدالله خان و نسب نامه وی، سید جعفر، سید عبدالعزیز وکیل، جگرن سید عبدالکریم؛ نتیجه، یادداشتها (صص ۶۴-۷۱)

۲۰- زمزمه های روحناز (مجموعه اشعار زبان دری):

پیشگفتار: محمد امین متین اندخویی، حروف نگار: نجیب الله متین، ناشر: الحاج برکت الله قادری، چاپ اول، سال چاپ: ۱۳۹۳ خورشیدی، تیراژ: (یکهزار جلد)، تعداد صفحات: (۱۰۷)

محتوا و مضمون:

این مجموعه از لحاظ شکل و مضمون حاوی غزلیات، قصاید، رباعی، مخمس، مسدس و سایر اشکال شعری کهن فارسی-دری با مضامین و سوژه های حمد، مناجات، نعت، منقبت، تغزل، شکوه، رثا، خمر، شهر آشوب و غیره است که توسط مقام خوانان چیره دست اندخوی به ترنم گرفته شده و در قالب موسیقی کلاسیک اجرا گردیده است. این آواز خوانان مقام برخی مانند: استاد الحاج غفور جان و فاء، استاد غفار کمال، سیر جعفر قویاش، استاد شاه قیل صوفی، استاد ضیاء خواجه منصورى جهان هستی را بدرود گفته و برخی دیگر از آنان چون: سید کبیر کمال، عبدالمنان، عبدالرشید غیرت در قید حیات بوده و از مقام خوانان نامور موسیقی کشور محسوب میشوند.

۲۱- اندخوی و جایگاه آن در تاریخ:

مؤلف: محمد امین متین اندخویی، ناشر: انتشارات کمان طلایی، مهتمم: عبدالحمید اندخویی، چاپ اول، سال چاپ: ۱۳۷۸ شمسی، جای چاپ: حلیمی پرنیتینگ سنتر، پیشاور - پاکستان، تیراژ: (پنجصد جلد)، تعداد صفحات: (الف+۵۵).

محتوا و مضمون:

این اثر حاوی معلومات تاریخی و جغرافیایی در رابطه به شهر تاریخی اندخوی پس از اسلام است که به استناد مدارک و آثار تاریخی تحقیق و پژوهش گردیده و در شناخت این خطه باستانی معلومات ارزشمندی در خود دارد. اثر شامل این عناوین است:

نکته سودمند در شناسایی اندخوی، نظر کوتاهی به زندگی و آثار مولف، پیشگفتار (صص الف- ف)، اندخوی و پیشینه تاریخی آن، شکل نوشتاری کلمه اندخوی، حدود و مساحت و فاصله ها، تاریخ تعیین سرحد آفینه، وضع جغرافیایی اندخوی، آب و هوا، اندخوی در ترکیب امپراتوریهای منطقه، اندخوی در عهد تیموریان، اندخوی در دوره شاهرخ میرزا، اندخوی در دوره میرزا اولوغ بیگ، در دوره سلطان حسین میرزا، نفوذ شیانی هادرانندخوی، اندخوی در دوره عبدالعزیز شیانی، اندخوی در دوره هاشترخانیان، رویدادهای تاریخی سده های ۱۰-۱۲، درخشش امرای محلی، اندخوی در دوره غضنفرخان (صص ۴۹-۵۵).

۲۲- مرز خورشید (مجموعه اشعار دری):

شاعر: محمد امین متین اندخویی، نشرات اتحادیه نویسندگان جمهوری دموکراتیک افغانستان، جای چاپ: مطبعه دولتی کابل، سال چاپ: ۱۳۶۷ شمسی، تیراژ: یک هزار جلد.

محتوا و مضمون:

این مجموعه نخستین دفتر شعری شاعر بزبان فارسی - دری است. اولین مجموعه اوزبیکي شاعر نیز از همین آدرس در سال ۱۳۶۵ نشر و چاپ گردیده بود. این اثر حاوی اشعاری در ژانر و قالب کهن شعر دری است که به شیوه استادان متقدم فارسی گوی به شکل غزل، قصیده، رباعی، مخمس عرضه گردیده و مربوط سالهای مختلف حیات ادبی شاعر میگردد. اکثریت اشعار مندرج این مجموعه قبلاً در نشریات کشور چاپ رسیده است. این اشعار دربرگیرنده موضوعات غنایی، اخلاقی، تعلیمی و میهنی میباشد که با بهره گیری از زبان بدیعی و قابلیت استادانه شاعر تبلور یافته اند. تاریخ طبع گرینه اشعاردری شاعر در کابل به سال ۱۳۶۷ شمسی

عمریست مرا خون دل از خامه چکید

رنگین سخنی گشت از آن قطره پدید

جستم چوز طبع خویش سال طبعش

گفتا که برو به سوی «مرز خورشید» ۲۱

۲۳- دبستان محبت (مجموعه سروده های محمد عوض ندرت):

شاعر: مولانا محمد عوض ندرت اندخویی، زنده گینامه توسط: محمد امین متین اندخویی، محل چاپ: مطبعه، ناشر: الحاج رحمت الله وعزت الله فرزندان مؤلف، صورتگر، بلخ - مزار شریف، کمیوترو دیزاین: نجیب الله متین زاده، سال چاپ: ۱۳۹۲، تیراژ: یک هزار جلد.

محتوا و مضمون:

این اثر حاوی گزینۀ اشعار مولانا محمد عوض ندرت اندخویی یکی از علمای جید و مدرس بزرگ و سخنوران شیواییان اندخوی میباشد که در سال ۱۳۹۱ دیده از جهان فرو بسته و گزینۀ اشعارش که در زبان فارسی - دری است یکسال بعد از وفاتش چاپ و نشر میگردد. اشعار مجموعه از لحاظ مضمون بیشترین مفاهیم عرفانی و تصوفی و گاهی هم رنگ تعلیمی و غنایی دارد.

۲۴- آرمانر کوی (مجموعه اشعار عبدالحمید آگه):

این اثر که مشتمل بر گزیده اشعار شار دروان عبدالحمید آگه شاعر، خوشنویس و آموزگار برگزیده است که در سال ۱۳۸۵ دیده از جهان فرو بست. اثر محصول تلاش مشترک استاد متین و آقای سخی و کیل زاده اندخویی میباشد. که حاوی قسمتی از اشعار شاعر بزبانهای اوزبیک و دری میباشد.

این اثر در سال ۱۳۹۰ در مطبعه دوستان، مزار شریف - بلخ با قطع و صحافت مرغوب با تیراژ یک هزار جلد چاپ گردیده است.

۲۵- گلزمین وفا (مجموعه اشعار سید محمد دروگر):

این اثر شامل بخشی از اشعار شادروان سید محمد دروگر میباشد. مهتم محمد امین متین اندخویی، دیزاین: سید بر مک؛ سید بهزاد، ناشر: انجنیر محمد الله کارگرفاریابی، جای چاپ: مطبعه صنعتی و طباعتی احمد، تیراژ: پنجصد جلد، سال چاپ: ۱۳۸۹، کابل.

محتوا و مضمون:

اثر بخشی از اشعار استاد سید محمد دروگریکی از شعرا و فرهنگیان محیط ادب پرور اندخوی است که به کمک و همکاری مالی محترم انجنیر محمد الله کارگرفاریابی، یکی از دوستداران و مخلصین وی اقبال چاپ می یابد. اثر بیشترینه غزلیات، مثنوی، مخمس و سایر اشعار شاعر را که به شیوه استادان کلاسیک ادب فارسی-دری پرداخته شده دربرمیگیرد.

۲۶- درخت دوستی (مجموعه اشعار درباره صلح):

۲۷- گزیده اشعار محمد انور بسمل

۲۸- گزیده اشعار محمد ابراهیم صفا

۲۹- گزیده اشعار عبدالرحمن پژواک

۳۰- گلبنگ صبح (مجموعه یی از شعرای معاصر)^{۳۳}

۳۱- گزینه اشعار استاد خلیل الله خلیلی

این اثر و آثار مندرج تاشماره گان (۳۰) و گزینه های اشعار استاد خلیلی، عبدالهادی داوی پریشان، استاد محمد کریم نزهی جلوه، غلام احمد نوید، محمد ابراهیم صفا، محمد انور بسمل، عبدالرحمن پژواک، طالب قندهاری و استاد محمد امین قربت را چنینکه

افغانستانده گی اوزبیک شاعرلری، یازووچی: محمد کاظم امینی، افغانستان قلم انجمنی نشریاتیدن (۶)، بنگاه انتشارات و مطبوعه^{۳۳}

میوند، ۱۳۸۵، ییل، کابل (صص ۱۸۲-۸۳)

در اتحادیه نویسندگان افغانستان وظیفه رسمی داشت، از طریق سلسله نشرات این اتحادیه طی سالهای ۱۳۶۵-۷۰ به نشر رسانیده است^{۲۴}

۳۲- مجموعه اشعار طالب قندهاری^{۲۵}

رحیم ابراهیم

مشاعره هزار ساله

و «نغمه‌ی پرسوز»^{۲۶}

استاد محمد امین متین اندخویی

در ادب دری، دو مشاعره بزرگ و معمور وجود دارد. هر دوی این مشاعره، بیشتر از هزار سال عمر دارند. مشاعره اولی با عنصری ملک الشعرا دربار سلطان محمود غزنوی شروع شد. او قصیده‌یی سرود با این مطلع:

عنبر است آن حلقه گشته زلف او یا چنبر است
چنبر است آری، ولیکن چنبر اندر عنبر است^{۲۷}

بعد از عنصری تا جایی که معلوم شد امیر خسرو دهلوی آن را اقتفا کرد و قصیده « دریای ابرار » یا « بحر ابرار » را آفرید، با این مطلع

هر

کوس شه خالی و بانگ غلغله درد سر است
که قانع شد به خشک و تر شه بحر و بر است^{۲۸}

^{۲۴} باغ لاله پوش، ص دوازده (بروایت استاد سید محمد عالم لیب) ۱۳۸۰ را پوره نمی کند.

^{۲۵} ... باغ لاله پوش، ص دوازده-درنگی بر زندگی و آثار

^{۲۶} دقت: «نغمه‌ی پرسوز»، با همین املا نوشته شود. در غیر آن معادل عددی ۱۳۸۰ را پوره نمی کند.

^{۲۷} استاد خلیل الله خلیلی. « قصیده بحر ابرار امیر خسرو بلخی » مجلس امیر خسرو بلخی. گرد آوری فقیر محمد خیر خواه، کابل، ۲۹۹/۱۳۵۵.

^{۲۸} ایضاً ۳۰۰. باید گفته شود که در دیوان عنصری چاپ یحیی قریب این قصیده نیست. رجوع کنید به: دیوان ابوالقاسم

حسن بن احمد عنصری. به کوشش دکتر یحیی قریب. تهران: چاپ دوم، ۱۳۴۳

بعد از امیر خسرو، معزی قصیده‌یی به این وزن و قافیه ایجاد کرد؛ با این مطلع و مقطع

هفت کشور در خط فرمان سلطان سنجر است
گردون در کف پیمان سلطان سنجر است
مقطع:

تا جهان را از عطای ایزدی باشد بقا
در جهان‌داری بقای جان سلطان سنجر است^{۲۹}

بعد از این هردو، شیخ فریدالدین عطار به اقتضای این قصاید، شاید به توجه به قصیده امیر خسرو دهلوی قصیده‌یی سروده با بار عرفانی قوی که مطلع و مقطع آن چنین است:

چرخ مردم خوار اگر روزی دو، مردم پرور است
نیست از شفقت مگر پرواری او لاغر است
خالقا عطار را بویی فرست از بهر آنک
هر که عطار است بوی عطر در وی مضمّر است^{۳۰}
این بیت:

این قصیده است ای عطار «دریای سخن»

لفظ او همچون صدف معنی چو در و گوهر است
که در مقاله استاد خلیلی آمده، در دیوان عطار چاپ تقی تفضلی نیامده است. با توجه به عبارت
«دریای سخن» میتوان حدس زد که عطار قصیده اش را در معارضه با امیر خسرو سروده است
و نامی همانند نام قصیده او «دریای ابرار» بر آن گذاشته است.
زمانی که دور خاتم المتکلمینی جامی در رنسانس هرات فرا رسید، وی نیز این قصیده را
استقبال کرد، با این مطلع:
کنگر ایوان شه کز کاخ کیوان برتر است

^{۲۹} امیر معزی، دیوان کامل، به کوشش ناصر هیری، تهران: نشر مرزبان ۳۹۶

^{۳۰} شیخ فرید الدین عطار. دیوان عطار. به تصحیح تقی تفضلی، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ

ششم، ۱۳۷۱ هجری ۷۴۷

رخنه ها دان کیش به دیوار حصار دین دراست^{۳۱}
در خصوص نام آن میگوید:

«لجة الاسرار» اگر سازم لقب آن را رواست

زانکه از اسرار دین بحری لبالب گوهر است^{۳۲}

جامی قصیده دیگری به همین وزن و قافیه دارد که مطلع آن چنین است:

حبذا قصری که ایوانش ز کیوان برتر است

قبه والای او، بالای چرخ اخضر است^{۳۳}

مطلع قصیده فانی را در این مشاعره خواندیم. باری استاد بزرگوار من محترم کاندید اکادیمسن دکتور محمد یعقوب واحدی گفته بودند که فانی قصیده دیگری هم به این وزن و قافیه داشته است، با این مطلع:

خرقه پر بخیه کاهل فقر را کان در بر است

بر فراز عالم معنی سپهر و اختر است^{۳۴}

این قصیده فعلاً در دست نیست.

در رابطه به کار فانی در خصوص ایجاد قصیده «تحفة الافکار» گفتن دارد که وی مطلع های قصاید امیر خسرو و جامی را در دو بیت تضمین کرده است. از امیر خسرو را به این شکل:

لازم شاهی نباشد خالی از درد سری

"کوس شه خالی و بانگ غلغله درد سر است"

با دهان خشک چشم تر قناعت کن از آنک

^{۳۱} نور الدین عبدالرحمن جامی، فاتحه الشباب، به کوشش اعلی خان افصح زاد، اکادمی علوم تاجکستان شوروی، اداره نشرات دانش، شعبه ادبیات خاور، مسکو، ۱۹۷۸، ۳۳. مجلس امیر خسرو بلخی ۳۰۵

^{۳۲} فاتحه الشباب/۳۹.

^{۳۳} ایضاً و نیز مجلس امیر خسرو بلخی ۳۰۵.

^{۳۴} از افادات دکتور محمد یعقوب واحدی.

"هر که قانع شد به خشک و تر شه بحر و بر است"^{۳۵}
و از جامی را به این گونه:

از شرف دندانۀ فرش گدای فقر دان
کنگر ایوان شه کز کاخ کیوان بر تر است"
بهر مصحف کنگر رحلی که سازند اهل جاه
"رخنه ها دان کیش به دیوار حصار دین در است"^{۳۶}
هما شیرازی نیز به این وزن وقافیه قصایدی دارد. مطلع و مقطع قصیدهٔ اول او چنین است:
روز، روز عید و وقت جام و دور ساغر است
آسمان در مهر و گیتی امن و دلبر در بر است
مقطع:

در جهان با بخت و دولت شاد باش و شاد زی
تا جهان از عید فرخ، خرم و فرخ فر است"^{۳۷}
قصیده دیگر او چنین مطلع و مقطع دارد:

عید اضحی رسم و آیین خلیل آذر است
عید فطر اندر شریعت سنت پیغمبر است
مقطع:

عید تو خوش باد و خرم کز مدار آسمان
روزت از روز شب از شب خوشتر و خرمتر است"^{۳۸}

همچنان مولانا جنید الله حاذق با توجه به مطلع قصیدهٔ فانی شعری
آفریده است. اگر شعر او در قالب غزل نباشد، میتوان گفت که او نیز
قصیده یی به این وزن و قافیه سروده است. مطلع قصیدهٔ حاذق که

^{۳۵} دیوان فارسی "منتخب" ۲۴۸/ ادبی میراث ۲۱۱.

^{۳۶} دیوان فارسی "منتخب" ۲۵۳ میراث ۲۱۵.

^{۳۷} هما شیرازی، دیوان، به کوشش احمد کرمی، تهران: انتشارات ما، ۱۳۶۳ ۷۹

^{۳۸} ایضاً ۹۸-۹۹.

در منتخب التواریخ نوشته حاجی محمد حکیم خان توره آمده چنین است:

پادشاهان را کجا بر افسر زرین پر است
 زاتش سودای حرص جاه، دودی بر سر است^{۳۹}
 ابوالمعانی میرزا عبدالقادر بیدل، به اقتفای این قصاید یکی از شهکارهای مسلم شعر فارسی را
 آفریده است. این اثر وی «سواد اعظم» نام دارد و در آن سه بار تجدید مطلع کرده است که
 ۱۵۸ بیت دارد مطلع اول:
 در حریم خاک ما را موی پیری رهبر است
 جامهٔ احرام مرگ شعله‌ها خاکستر است
 مطلع دوم:
 رنج دنیا در پشیمانی علاجش مضمّر است
 دست بر دست سودن اینجا، صندل درد سر است
 مطلع سوم:
 موج گوهر را عروج آبروی دیگر است
 پای جولان هوس چون محو دامن شد سر است
 در خصوص نام و تاریخ سرودنش میگوید:
 و «سواد اعظم» ش نامی به انصاف آشناست
 کز جهات طرف لطفش عقل کل در ششدر است
 نیست از فطرت نهان کیفیت تاریخ او
 سال تحریرش همان در حرف نامش مضمّر است
 معادل عددی مادهٔ "سواد اعظم" ۱۰۱۸ هجری است^{۴۰}
 این قصیده را در قرن دهم در هرات بار دیگر شاعری به نام آگهی نیز تتبع کرد. صاحب مذکر
 احباب در باره او می نویسد: «مولانا آگهی از شاعران آگاه و خوش طبعان با انتباه بوده، شهر
 آشوب گفته، در بحر و قافیۀ قصیدهٔ خواجه خسرو - علیه الرحمه - که به «بحرالابرار» مشهور
 است و تمام اکابر هری را در او ذکر کرده و هرکسی را به وجهی که مناسب حال آن کس
 بوده، از تشبیهات و حالات در سلک نظم کشیده. از آن جمله میر محمد یوسف - که از

^{۳۹} محمد حکیم خان، منتخب التواریخ، به کوشش احرارمختاروف، دوشنبه، ۱۵۰/۱۹۸۲

^{۴۰} بیدل، میرزا عبدالقادر، کلیات بیدل، ج ۳، به کوشش خالمحمد خسته و استاد خلیلی، کابل: مطبعهٔ معارف، ۸۷/۱۳۴۲

سادات عالی شأن است و به علو حسب و سمو نسب موسم، ملازمت حکام را بر مداومت شغل علمی ترجیح کرده آداب علوم و حکم را به طبل و علم معاوضه نموده و کمر خدمت بر میان بسته به ملازمت و مخالطت امرا و حکام مشغولی داشته در حق او چنین گفته:

جلد مصحف کنده و چرم نقاره ساخته

می شود معلوم ازین کو یاغی پیغمبر است

حکام به جهت این هجو عام زبان و دستش را بریده اند. گویند زبان مولانا اندک کلالتی داشته، بعد از قطع، آن کالات قطعاً نماند و بالکلیه منقطع گشت. و خود را نیز یاد کرده بدین نوع:

آگهی پیری عصا در دست، نفرس در قدم

آنکه او را مسخی اندر پا و مسخی در سر است^{۴۱}

خوشحال ختک بزرگتر شاعر زبان پشتو نیز این قصیده را با این مطلع اقتفا کرده است:

چشم ظاهر بین مردم، مردم چشم سر است

عاقلان را در درون چشم، چشم دیگر است

این قصیده ۲۶ بیت دارد. بیت دیگری از آن چنین است:

قیمت گوهر نمیداند مگر گوهر شناس

از زبان مرد صاحب‌دل سخن چون گوهر است^{۴۲}

ملک الشعرا محمد تقی بهار نیز در این مشاعره شرکت کرده است. قصیده او ۳۱ بیت دارد.

مطلعش چنین است:

هر که را مهر وطن در دل نباشد کافر است

معنی حب الوطن فرموده پیغمبر است

شاه بیت این قصیده از نظر من این است:

ملک را آزادی فکر و قلم قوت فزای

خامه آزاد نافذ تر ز نوک خنجر است^{۴۳}

^{۴۱} نثاری، سید حسن خواجه نقیب الاشراف بخاری، مذكر احباب، نجیب مایل هروی، تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۷صص ۱۳۲-

^{۴۲} دُخوشحال ختک کلیات، لومری توک، کابل، د افغانستان د علومو اکادمی، د کابل دولتی مطبعه، ۱۳۵۸ ۴۹۸

^{۴۳} سپانلو، محمد علی، شهر شعر بهار، انتشارات علمی، ۳۱۲/۱۳۷۴

سردار احمد خان پسر امیر دوست محمد خان نیز این قصیده را استقبال نموده که مطلع و مقطعش چنین است:
 سر به سر گنجینه دل پر ز مهر حیدر است
 هر که را حب علی در دل نباشد کافر است

تابه کی احمد سخن را میدهی تفصیل و طول
 وصف آن شاه ولا از ماه و خور روشتر است^{۴۴}
 از معاصران "ژنده پیل ادب دری" استاد خلیلی هم به این وزن و قافیه قصیده بی دارد که مطلع آن چنین است:
 آدمی را گرچه از مشقت غباری پیکر است
 جلوه گاه عظمتش از باختر تا خاور است^{۴۵}
 از شاعران فاریاب مرحوم عبدالمومن حامد فاریابی، شاعری که زندگانش سراسر درد بود و بی اعتمادی، نیز این قصیده را پیروی کرده است که چنین آغاز می شود:
 چار دال هر که را از دال پنجم رهبر است
 اهل عالم را ز خیر اندیشیش تاج سر است
 چون دل و دیده، دماغ و دست او خیر آوراست
 زان سبب هم دست او از بشر، په پرور است^{۴۶}
 این قصیده ۵۵ بیت دارد. این هم بیتی دیگر از آن قصیده که جدا از متن آن است:
 دود اگر رد دد و دیو است از سامان دوست
 جئه ما نذر آتش چون سپند مجمر است
 درین بیت هم چار دال در نظر است: دود، دد، دیو و دوست.
 استاد محمد امین متین اندخویی نیز این قصیده را با این مطلع استقبال کرده اند:

^{۴۴} حافد، خلیل الله. مختصر تاریخ روضه مبارک. مزار شریف، ۱۳۸۱/۶۴. و از نوشته های روی دیوار روضه مبارک در مزار شریف افغانستان

^{۴۵} کلیات اشعار خلیلی، چاپ کابل.

^{۴۶} محمد اسلم گداز و دیگران، رنگین کمان شعر، میمنه، ۱۳۶۹/۱۴۸. نیز یادداشت های مرحوم حامد فاریابی نزد نگارنده.

رشتهٔ عمر مرا از آتشی گل بر سر است
 زاشکِ تر مدِّ نگاهم را سطوع اقرم است^{۴۷}
 استاد برهان الدین نامق نیز این قصیده را استقبال کرده است. قصیدهٔ او ۲۷۵ بیت دارد. مطلع آن چنین است:

هر کرا بر سر اگر تاج زر است یا زیور است
 در حقیقت تاج بر تارک ندارد، اخگر است
 مقطع آن قصیده:

کشورم بر دست جاسوسان غرب افتاده است
 این گروه را، دین، خیانت، مذهب آن دیگر است
 نگارنده هم به اقتضای این قصاید «ناسخته گفتار» ی دارد که چنین آغاز میشود:
 عشق را نازم که جان آدمی را رهبر است
 از فروغش قلب تیره، نیر و شعله ور است

روزی مرحوم حامد فاریابی گفته بودند که شماری از این قصاید را در دفتری گرد آوری کرده ام. مجموعهٔ وی را دیده نتوانستم، اما محترم استاد محمد امین متین اندخویی مجموعه یی فراهم آورده اند که در آن قصاید ۱۹ تن از شاعرانی که به این وزن و قافیه شعر گفته اند جمع آمده است. نام آن ۱۹ شاعر عبارت اند از: بیدل، جامی، فانی (نوایی) کلیم کاشانی، بدرچاچ، قانای شیرازی، خوشحال ختک، ملک الشعرا بهار، عبدالحق بیتاب، میر محمد امین قربت، استاد خلیلی، ابراهیم خلیل، مولانا محمد حنیف بلخی، احمد صدیق حیا، بسم الله بسمل، خادم پیر هرات، غلام محمد خدیم، عبدالحمید آگه و استاد محمد امین متین اندخویی. در این جا مطالع قصاید شاعرانی را که در مجموعهٔ استاد متین اندخویی آمده اند می آوریم، البته غیر از شاعرانی که ذکر قصاید شان در صفحات قبل آمده است.

نوبهار عشرت است این روزگار دیگر است

دور ما در دلکشایی همچو دور ساغر است / کلیم کاشانی
 حمد آن سلطان عالم را که عالم پرور است

انس او در راه ایمان، انس و جان را رهبر است / بدر چاچ

^{۴۷} برای مطالعهٔ متن کامل این قصیده رجوع کنید به: مقالهٔ رحیم ابراهیم تحت عنوان «نغمهٔ پرسوز و مشاعرهٔ هزار ساله»

جاووش: دور دوم، شماره های ۲ و ۱ - سنبله ۱۳۸۰/۷۴

عاشق بی کفر در شرع طریقت کافر است

کافری بگزین گرت شور طریقت بر سر است / **قا آنی شیرازی**

دولت آزادی ما بهتر از کان زر است شکر این نعمت کند هر کس که عقلش بر سر است /

استاد بیتاب

باز توفانی به عالم از هلال احمر است بینویان را مدد از شیخ و شاب اکبر است /

مولانا قریت

ساز و سوز این نکو محفل ز عود دیگر است نور شمعش با چراغ طور سینا همسر است /

ابراهیم خلیل

باز فصل نوبهار و لاله های احمر است موسم عیش و نشاط و کیف مستی بر سر است /

حنیف بلخی

کیست مادر آنکه در دستش کلید کوثر است هم بهشت جاودانی زیر پای مادر است /

صدیق حیا

آدمی موجود معقول خدای اکبر است گر کرامت حفظ سازد از ملایک بر تر است

/ بسم الله بسمل

آدمی را صلح در راه سعادت رهبر است آسمان مردمی را صلح نیکو اختر است /

خادم پیر هرات

گر زخم آهنگ نوسازی به پیری خوشتر است

قامتم شد چنگ سیمین تارش از موی سر است / **غلام محمد خدیم**

همدلی و همزبانی آدمی را زیور است وحدت ملی به کشور افتخار دیگر است ^{۴۸}

عبدالحمید آگه

نکته آخر این که این بررسی بر حسب تصادف بوده است نه بر اساس یک تحقیق همه جانبه.

اگر تحقیق وسیع و دقیق صورت بگیرد، احتمال شناختن شاعران بیشتری که درین مشاعره

شرکت کرده اند، وجود دارد.

و اما قصیده استاد عزیز ما، استا محمد امین متین اندخویی

^{۴۸} این مطلع ها از مجموعه استاد متین اندخویی، گرفته شدند. را.

قصیده « نغمه‌ی پرسوز » استاد محمد امین متین اندخویی، یکی از آثار برازنده و مسلم استاد می باشد. این قصیده را از سه نگاه می توان بررسی کرد:

از نگاه زمانی و مکانی؛ از نگاه فنون بلاغی؛ و از نگاه موضوعی

اول از نگاه زمانی و مکانی

قصیده استاد متین از نگاه زمانی، در سال ۱۳۸۰ هجری شمسی ایجاد شده است. یعنی در دورانی که به تعبیر استاد، «وطن با خمپاره ویران می شود. و به جای نکهت گل، بوی خون به مشام می رسد. تشویش این دوران و آرزوی بیرون رفت ازین مصیبت درین قصیده، بازتاب صریح و روشن یافته است. در چند بیت اخیر قصیده که وقف این موضوع شده است، ابیات رقت آوری را می خوانیم که دل هر صاحب دلی را به درد می آورد و اشک در چشمانش جاری می کند.

از نگاه مکانی، این قصیده، در اندخوی، زادگاه استاد ایجاد شده است. به آن اندازه که استاد به زادگاهش علاقه دارد، هیچ آفریده‌یی ندارد. استاد، با زحمات شبان روزی، تهداب ابعاد اندخوی شناسی و را ریخته اند. بعد ازین هر کسی که بخواهد، بدون دغدغه می تواند کارهای تحقیقاتی خود را برین تهداب بگذارد و کاخی برافرازد.

از نگاه فنون بلاغی، قصیده استاد، مثل اشعار شان ازین جهت غنی و سرشار است و به تنهایی می تواند زمینه‌یی تحقیقی برای محصلان ادب بوده باشد.

از نگاه موضوعی، این اثر در چند بستر موضوعی جاری شده است.

بخش اول، تشبیب آن است. شاعر درین بخش، مثل تمام قصیده سرایان، زمینه‌یی برای خواننده فراهم می کند تا بتواند به متن قصیده نفوذ کند و به خواندن قصیده ادامه بدهد. بخش دیگر، بیان سفر روحانی شاعر است. شاعر درین بخش مثل تعدادی از شاعران، سفر روحانی خود را شرح می دهد، با این تفاوت که سفر روحانی شاعران دیگر در قالب، ترکیب بند و ترجیع بند بود و از استاد در قالب قصیده. این سفر روحانی، از نگاه طرح سفر، دیدارها و کردارها، به سفرهای روحی شاعرانی که در اینگونه سفرها پیش قدم بوده اند، شباهت نزدیک دارد.

بعد دیگر این قصیده، یافته‌ها و بافته‌های خود استاد است. این بخش، با تکبیت‌ها ادامه می‌یابد و استاد، دریافته‌های عرفانی و اجتماعی خود را، در بیت‌های جداجدا، در عین پیوسته باهم بیان می‌دارند.

بخش آخری، بیان نابسامنی وطن است و نُدبه کردن شاعر ازین حالت ویرانگر و تباه کند. حُسن ختام این قصیده هم خوب است و هم تکان دهنده حُسن ختام خوب دارد، به خاطر آن که خواننده را به یک دنیای واقعی که همه تلخی و مرارت است، می‌برد. حُسن ختام خوب به خاطر آن ندارد که خواننده را از فضای روحی و روحانی، به فضای زمینی و واقعیت‌های نامیمون آن می‌کشاند. به همه حال، ختمی زیبا دارد. این هم متن قصیدهٔ «نغمه‌ی پرسوز» استاد محمد امین متین اندخویی

نغمهٔ پرسوز

سرودهٔ استاد محمد امین متین اندخویی^{۴۹}

رشتهٔ عمر مرا از آتشی گل بر سر است
 ز آشک تر مدّ نگاهم را سطوع^{۵۰} اَقمر^{۵۱} است
 داغ جانگاهی دمد هر لحظه از سوز نَفَس
 اخگری از این شرر در تار و پودم مضمّر است
 میتپیدم دوش در بستر زشوقِ وصلِ اوم
 همچو اسپندی که بیتاب از شرار مجمر است
 ذوق طوف آستانش، طرفِ دامن می‌کشید
 هاتقم فرمود این‌جا بیدلان را محضّر است
 این چه حرفی بود، زو روح حزینم شاد شد
 پردهٔ گوشم هنوز از لحنِ گیرایش تر است
 جرعه‌یی از بادهٔ عرفان به کامم ریختند

^{۴۹} توضیحات از شاعر است

^{۵۰} سطوع: بالا آمدن، روشن شدن، منتشر کردن

^{۵۱} به فتح اول و سوم رنگ مایل به سبز

شادم از کیفِ گلو سوزش که غم را صفر است
 در بن هر موی پیکان خورده‌ام بگداختند
 شعله جواله‌یی، کز آه دل، سوزانتر است
 آنکه اینجا سر زند؛ بی باده گردد مست و شاد
 درد نوشتن را کجا در سر هوای ساغر است
 پاره‌یی^{۵۲} سر مست عرفان، بی صراحی و قدح
 پاره‌یی مخمور از صهبای ناب کوثر است
 پاره‌یی بانگ «هوالحق» می‌سراید بی رباب
 پاره‌یی محو سماع از مردم فرخ‌فر است
 پاره‌یی بر لب ز شعر ناب «جامی»^{۵۳} نکته سنج
 پاره‌یی سیراب از گفتار «شیخ اکبر»^{۵۴} است
 پاره‌یی را، پاره‌های سینه، پاک از زنگِ حقد
 پاره‌یی را، پاک لوح دل، ز نفسِ کافر است
 صدقه‌گردم پیر کامل را به بزم وجد و شور
 مشتعل از جذبه‌اش، مشکاة تاقِ اخضر است
 در خم زانو زنده از صدق، مشتاقان گره
 در حضور آنکه، او را جایگه در منبر است
 چاکران، دامن ارزق^{۵۵}، بر زده دور کمر
 گوش بر فرمان و امرِ مرشدِ دانشور است
 وه، چه ناخن می‌زند اندازِ نغزش در جگر
 تیغِ عریانِ زبان را کز فصاحتِ جوهر است
 ذات انسان را چه خوش، کز معرفتِ بسرشته‌اند
 برسرش نور خرد، بهتر ز تاجِ قیصر است

^{۵۲} پاره: قطعه، پارچه، برخی و شماری، درین جا، معنای اخیر مراد است. چنانکه هاتف اصفهانی گفته است: دوش رفتم به کوی باده فروش / زاتش عشق دل به جوش و خروش / پیر در صدر و می‌کشان دوش / پاره‌یی مست، پاره‌یی مدهوش

^{۵۳} مولانا عبدالرحمن جامی ۷۱۸-۸۹۸

^{۵۴} شیخ محی الدین عربی ملفب به شیخ اکبر ۵۶۰-۶۳۸

^{۵۵} جامه‌یی مخصوص صوفیان، به رنگ کبود

رخنه نتوان زد به نزهت گاهِ فکرت دیو جهل
 خلق را فکر رسا، حامی ز زهرِ اژدر است
 این مقام فقر، آن خلوت گزینان را سزد
 خرقة بر تن، وز نمد بر تارکِ شان مغفر است
 بارگاهِ بندگی را، عجز می زبید همیشه
 جبهه با ما ساید اینجا، هر که دریک سنگراست
 سوی حق از شاهراهِ دل سفر باید نمود
 رهروان راستین را نصِّ قران رهبر است
 مشعلی از نور شمع احمدی در کف گرفت
 پر نوحِ طلعت زدای معصیت از پیکر است
 بی دلیل از کوچهٔ پر پیچ و خم نتوان گذشت
 پیر عاقل را زمین بوسند، کانجا لنگر است
 در طریقت، توبه،^{۵۶} راه و رسمِ آغازین بود
 غرق رحمت باد آن چشمی که مژگانش تر است
 دامن زاهد منزه از هبا گردد چو گل
 کام او از سرچشمهٔ زهد و ورع گر اطهر است
 پا به دامان قناعت داشتن در کنج فقر
 رمزِ قطعِ ارزوی سالک از سیم و زر است
 عاصییم دارم امیدِ مغفرت از رحمتش
 کز توکل، نامهٔ اعمالِ ما را زیور است
 بهر رفعِ رنجِ تلبیسی، تحمل لازم است
 صبر در هر جا کلیدِ در و گنج و گوهر است
 بی رضایش کی فتد نخجیر در دامِ بلا
 ور نه آهوی ختن، در انحصار خنجر است
 طرفه امواجی ست حال، در قلمز جوشانِ قدس

^{۵۶} توبه و زهد و ورع قناعت، فقر، توکل، صبر، رضا، حال، شوق، محبت، ذکر، تجلی، یقین، فنا از مقامات عرفانی است. خوف و رجا نیز شامل این اصطلاحات اند. هر چند درین قصیده، ازین دو مقام نام گرفته نشده است، ولی مفهوم آن دو واژه در مصراع اول بیت بیست و هشتم بازتاب یافته است.

گر دمد بر دل که اینجا ساحلِ پهناور است
 عاشقان را کام حاصل گردد از شوقِ وصال
 زابِ رحمت بر لبِ جو، بهره ور نیلوفر است
 بی عصا بر منزلِ مقصود رقصان می‌رویم
 کز محبت مرغِ روحم را گرامی شهپر است
 در خموشی، ذکر یارب یاربم! بخشد خروش
 هر بن مو، نالهٔ این انجمن را مصدر است
 جلوه‌هایی از تجلی را توان در خویش دید
 سپر جان، مستلزمِ برقی نگاهِ انور است
 از گریبان چمن، صد رنگ ناپیدا دمَد
 من یقین دانم رموز دیگری در معجز است
 تن، فنا در پرتو دیدار گردد از شعف
 شبنم اینجاناتاب نارد، زانکه که خور تابشگر است
 ابن ادهم^{۵۷} این کُله دارِ شهپرِ ملکِ بلخ
 از تالاولُ شکوهش یک جهان مستحضر است
 محرم وحدت شد و از سلطنت دامن کشید
 ترک دنیا کردگان راه، قربت حق، در خور است
 بر تپش زادن رسد، فیضی ز شیخ‌المسلمین^{۵۸}
 چونکه صد میدان او راه، سوز و سازِ دیگر است
 بر لبش بشکفته ذکرِ ربنا از روی صدق
 تا که بشکفته است لبیک این چه لطفِ داور است
 یوسفِ لؤلؤ^{۵۹} می ما، فرزانه مردِ این دیار
 اهل توران و خراسان را امامِ مفخر است
 با کلام حق، مرصع کرده او تفسیر خویش

^{۵۷} ابن ادهم، ابراهیم ابو اسحق بن ادهم بلخی، عارف سدهٔ دوم هجری، مقتول، ۱۶۹ هجری

^{۵۸} شیخ‌المسلمین، خواجه عبدالله انصاری، مؤلف کتاب صد میدان. ۳۹۷-۴۸۰ هجری

^{۵۹} امام یوسف بن عبدالله بن یوسف لؤلؤ اندخودی مفسر نامدار قرن ششم هجری که تفسیری به نام ینابع‌العلوم در سال

۵۶۰ هجری تألیف نموده است.

مطلع دیباچه اش، رنگین ز لوح احمر^{۶۰} است
 از نوای نای مولانا^{۶۱} جهانی در سماع
 پر فشانیهای اسپند، از گدازِ آذر است
 در زبان پهلوی دارد کتابِ بی همال
 طرفه تحلیلی ز آیاتِ مبارک مسطر است
 بیدل^{۶۲} صاحب دل، استاد توانای سخن
 هفت خوانِ ملکِ معنا را یل نام آور است
 داده بس اسرارِ طور معرفت را بازتاب
 کز حقایق، برگ برگ دفتر او، ابهر است
 خواجه احمد^{۶۳} در تصوف، پیرِ گردون بارگاه
 شهرتش بنگرِ طنین افکن به هر بام و در است
 چیده در ملکِ سخن از درِ گنجِ معنا، درِ ناب
 حکمتش آکنده از احکام حکمت پرور است
 من ز عرفانِ نوایی^{۶۴}، چون توانم دم زدن
 عرصه جولانگهش، تا اوج چرخِ چنبر است
 قدسیان در وجد آیند از لسان الطیر^{۶۵} او
 بلبل باغ ارم این بزم را رامشگر است
 دست شست از «لا» و واصل شد به «هو» ابنِ یمین^{۶۶}

^{۶۰} عنوان‌ها و علایم دیگر مشخصه درین تفسیر منیف، علی‌الاکثر به رنگ سرخ نوشته شده است.

^{۶۱} مولانا جلال‌الدین محمد بلخی، ۶۷۲-۶۰۴ و مثنوی اثر بزرگ عرفانی موصوف. اتمام به تاریخ ۶۶۰ هجری قمری.

^{۶۲} ابوالمعانی میرزا عبدالقادر بیدل. ف. ۱۱۳۳ هجری. طور معرفت از مثنویات اوست.

^{۶۳} خواجه احمد یسوی، ۱۱۶۶ میلادی، برابر به ۵۶۲ هجری قمری. ملقب به پیر تورکستان. مجموعه‌یی از اشعار تصوفی،

به زبان تورکی مشهور به دیوان حکمت به او منسوب است.

^{۶۴} میر نظام الدین علیشیر نوایی فانی، ۸۴۴-۹۰۶ هجری

^{۶۵} لسان الطیر ترجمه تورکی منطق الطیر فریدالدین عطارنیشاپور، وفات ۶۲۷.

^{۶۶} ابنِ یمین مشهور به ملا اکه شیرغانی، شاعر عرفانگرا ملقب به شمس‌الاولیاء، وفات ۱۰۰۵ هجری قمری، دیوان او به اساس یک نسخه، به کوشش مولوی عبدالرشید جوهری، در پشاور به چاپ رسیده است. متأسفانه نکات قابل تأمل در آن زیاد است.

هر کسی کو از هوا بگسست بر این باور است
 در جهان نور کراماتش شده ساطع چو مهر
 زان به شمس‌الاولیا^{۶۷} مشهور در بام و در است
 در شکوه معنوی دارا شکوه^{۶۸} ز اقران گذشت
 گرچه بر تارک و را از فرّ شاهی افسر است
 هر که غواصی کند در «مجمع‌البحرین»^{۶۹} او
 داند این ارزنده تألیفی به اهل افقر است
 زین نوای جانگداز پاسداران سخن
 خلق محظوظ اند از بس، کان نوا وجد آور است
 بزم خاموشان به کنج سنجرستان خاص نیست
 عالمی از پرتو زرین او آبشخور^{۷۰} است
 خامه شاعر به حمد و نعت بکشاید زبان
 زین حالات رشحه نابش چوشهد و شکر است
 عندلیب باغ عرفان در بهارستان راز
 نعمه توحید را در گوش جان خنیاگر است
 در مدارس، درس دین در خانقه، علم یقین
 می‌شود ارشاد اینجا، مسند پیغمبر است
 بانگ حق سوی مصلی می‌کشد دامان ما
 جلوه محراب دلکشت ز مهر دلبر است
 سر ز روی عجز بگذارید بر خاک نیاز
 از سجود خامه، گیسوی سخن پر عنبر است

^{۶۷} ذکر عبارت شمس‌الاولیا در مورد مقام عرفانی ابن‌یمین، در مقالته زیر عنوان، بزرگداشت از مقام عرفانی، علمی و

ادبی ابن‌یمین، آمده است. ص ۲، ش ۸، حوت ۱۳۷۲، جریده جوزجانان

^{۶۸} داراشکوه، پسر شاه جهان سده ۱۱ هجری.

^{۶۹} مجمع‌البحرین، این اثر عرفانی را دارا شکوه، در مقایسه عرفان اسلامی و هندی و یافتن وجوه مشترک میان این دو به سال ۱۰۶۵ نوشته است. ذبیح‌الله صفا، تاریخ ادبیات ایران، ۱۳۷۲، ص ۲۲۸.

^{۷۰} آبشخور، جایی که در آن حیوانات به آب خوردن می‌آیند. هر جایی که انسان در آن آب و دانه داشته باشد. قسمت و

در ره باریک خط بندگی هوشیار باش
هر نفس در عرصه جولان ما، جوی جر است
طاعت عابد چو نبود بر تضرع استوارم
از رعونت، شمع را ماند که رنگش اصفر است
از درایت بیخبر اظهار رندی می کنم
زین تناقض، وحدت ما را شکستی در بر است

کشور اهل دل و این زادگاه معرفت
تا به کی درگیر با خمپاره ویرانگر است
این همه نکبت که در کشور گریبان گیر ماست
منشاش تفتین بیشرمانه افسونگر است
افتخار کشور ما را ستوده روزگار
این حدیث راستین روشن چو مهر خاور است
صبحدم از غرفه جنت به باغش می وزد
باد روح افزا که بویش به ز مشک اذفر است
آه از افسون سازی مثنی سیه کار جهان
خاکش اکنون آزمونگاه نبرد و لشکر است
جای نکبت می چکد از خنده گل، موج خون
هر رگ این باغ راه، داغی ز زخم نیشتر است
نا مکیده غیغ سوسن، نسیم، آن سو رمید
خیل تاراج چمن را حکمفرما، صرصر است
زین الم کس را ندیدم که ننالد زار زار
هر طرف از احتفال ندبه خوانی، محشر است
می فشاند از مژه اشک، آن یک از سوگ پسر
وان دیگر را جیب جان، پاره ز مرگ شوهر است
یارب آنکو گوهر جان باخت در راه وطن
از بهار رحمت، در انتظار نوبر است
از کرم بنواز مظلومان در خون خفته را

عسکر بیچاره یا افسر بی اسپر است
 هدیه‌یی بفرست ما را کز شمس باغ خلد
 در دماغ دل وزد، کو از مصائب، مضطر است
 این چکامه، ترجمان ناله محزون ماست
 لاله را داغ سیه، رمزی ز وضع احقر است
 شد متین از «نغمه ی پر سوز»^{۷۱} تاریخش عیان
 پرده ساز تفکر را نهن، شور و شر است

استاد خلیل الله خلیلی. «قصیده بحر الابرار امیر خسرو بلخی» مجلس امیر خسرو بلخی.
 گرد آوری فقیر محمد خیر خواه، کابل، ۱۳۵۵/۲۹۹. باید گفته شود که در دیوان عنصری چاپ
 یحیی قریب این قصیده نیست. رجوع کنید به: دیوان ابوالقاسم حسن بن احمد عنصری. به
 کوشش دکتور یحیی قریب. تهران: چاپ دوم، ۱۳۴۳
 امیر معزی، دیوان کامل، به کوشش ناصر هیری، تهران: نشر مرزبان ۳۹۶
 شیخ فرید الدین عطار. دیوان عطار. به تصحیح تقی تفضلی، تهران: شرکت انتشارات علمی
 و فرهنگی، چاپ ششم، ۱۳۷۱ هجری ۷۴۷
 نور الدین عبدالرحمن جامی، فاتحه الشباب. به کوشش علی خان افصح زاد، اکادمی علوم
 تاجکستان شوروی، اداره نشرات دانش، شعبه ادبیات خاور، مسکو، ۱۹۷۸، ۳۳.
 مجلس امیر خسرو بلخی ۳۰۵
 فاتحه الشباب/۳۹.
 دیوان فارسی "منتخب" ۲۴۸/ ادبی میراث ۲۱۱.
 دیوان فارسی "منتخب" ۲۵۳ میراث ۲۱۵.
 هما شیرازی، دیوان، به کوشش احمد کرمی، تهران: انتشارات ماه، ۱۳۶۳ ۷۹
 محمد حکیم خان، منتخب التواریخ، به کوشش احرار مختاروف، دوشنبه، ۱۹۸۲/۱۵۰
 بیدل، میرزا عبدالقادر، کلیات بیدل، ج ۳، به کوشش خالمحمد خسته و استاد خلیلی، کابل:
 مطبعه معارف، ۱۳۴۲/۸۷
 نثاری، سید حسن خواجه نقیب الاشراف بخاری، مذكر احباب، نجیب مایل هروی، تهران: نشر
 مرکز، ۱۳۷۷صص ۱۳۲-

^{۷۱} معادل عددی نغمه پرسوز، ۱۳۸۰ شمسی است.

دخوشحال ختک کلیات، لومری توک، کابل، د افغانستان د علومو اکادمی، د کابل دولتی

مطبعه، ۱۳۵۸ ۴۹۸

سپانلو، محمد علی، شهر شعر بهار، انتشارات علمی، ۳۱۲/۱۳۷۴

حافظ، خلیل الله. مختصر تاریخ روضه مبارک. مزار شریف، ۱۳۸۱ ۶۴. و از نوشته های روی

دیوار روضه مبارک در مزار شریف افغانستان

کلیات اشعار خلیلی، چاپ کابل.

محمد اسلم گداز و دیگران، رنگین کمان شعر، میمنه، ۱۴۸/۱۳۶۹. نیز یادداشتهای مرحوم

حامدقاریابی نزد نگارنده.

استاد خلیل الله خلیلی. «قصیده بحر الابرار امیر خسرو بلخی» مجلس امیر خسرو بلخی. گرد

آوری فقیر محمد خیر خواه، کابل، ۲۹۹/۱۳۵۵.

انجنیر سیدسراج الدین قانع

استاد متین ننگ اچکی و تشقی سفر لری

استاد محمد امین متین اندخویی، اندخوی ده توغیلگن بولسه هم او یککه اندخوی دن ایمس بلکه بوتون اولکه که منسوب بیر کیشی دیر. اندخویلیک محمد امین متین اوزی نینگ یریم عصر دن آرتیق قیلگن ادبی و علمی فعالیتلرینی یلغوز گینه اندخوی ده ایمس، بلکه اولکه نینگ ایریم ولایتلریده بجرگن. او اوزی نینگ ایتیشیچه جوزجان، بلخ، کابل، پروان، جلال آباد، میمنه، هلمند ولایتلریده هم یشه ب ایجاد ایتگن و یاهم خاطره لی ایسده لیکلری بار.

استاد متین نینگ بیرینچی مسافرتی و رسمی ایشی (۱۳۳۸) بیل مزارشریف نینگ مدنیت و اخبارات اداره سیده بولگن و او کیشی او بیرده اوز فرهنگی فعالیتلرینی بجرگن. بیرآز مدت دن سونگ اوشه بیل ده عسکرلیک خدمتی اوچون جلال آباد گه باره دی، او بیرده هم اوز لیاقتی و قلمی آرقه لی اوزیگه تاپگن دوست و تانیش لری جمله دن نیچه بیل آلدین اندخوی اولوسوالیگی نینگ حاکمی عبدالقدوس برهیز نی اوچرته دی.

اوکیشی استاد متین نی فرقه مشر (فرقه قومندانی) خال محمد خان گه تانیشتیره دی، خال محمد خان ایسه استاد متین نی بلوک دن، فرقه مقامی دفتریگه کاتبلیککه آله دی. و آنده ساندن ایریم مهم و یاشیرین موضوعلرنی خال محمد خان استاد متین بیلن تورکی استانبولی ده سوز لشیب ایتیر ایدی و استاد نینگ شعر یازیشیدن خبر بولیب جلال آباد اطلاعات و فرهنگ اداره سی باشلیگی مطیع الله چمبیلی گه تانیشتیره دی.

استقلال جشنی اوچون جلال آباد ده مشاعره بولگه قویله دی و بو مشاعره گه قتنشیش اوچون استاد متین دن هم شعر یازیشینی ایسته یدیلر، ایرته سی مشاعره محفلی ده استاد متین اوز شعرینی اوقییدی که اونده بیر قنچه تیلداش لری (عسکرلر) تمانیدن یخشی کوتیب آینه دی.

عسکرلیکنی تمام قیلگن دن سونگ

۱۳۴۰ ییلده محمد امین متین، اندخوی کتابخانه سیگه کتابدار صفتیده ایشگه باشلب بوتوغریده رحمتلی استاد عبدالحمید آگه دن یاردم و رهنمالیک آگن، استاد نینگ شعر و ادبی یوکسلیشیگه هم انه شو کتابدارلیک انچه تاثیر قالدیرگن اوشندی که اوزی ایته دی:

" اگر چه نبود غنای دانش متین مارا و لیک صد شکر؛

که حاصلم شد رموز معنی ز یمن شغل کتابداری "

باغ لاله پوش توپلمیدن " ۴۹ " بیت (صفحه)

کینچه لیک فاریاب اطلاعات و فرهنگ مدیری خواجه ضیالالدین کاروانی دیگن بیر کیشی اندخوی شهردارلیک کتابخانه سینی اطلاعات و فرهنگ بستیگه کیریتب اونده بار کتابلر همه سینی اطلاعات و فرهنگ که تسلیم بیرلیسین دیب حکم بیره دی و استاد متین نی هم میمنه که تبدیل ایته دی ۱۳۵۶ ییل استاد متین ایککی ییل (۱۳۵۶ دن ۱۳۵۸) گچه میمنه ده بولیب اون آی دن کیین اندخوی مخابراتی نینگ آخذه بولیمیگه اوزینی بیر کیشی بیلن المشتیریب، تبدیل ایته دی البته اوشه پیته فاریاب والیسی عزیزالله وگری دیگن بیر شخص بولگن.

استاد متین اوز زمانیده (۱۳۵۹) حاکملر تمانیدن ایل اوستیگه بوله دیگن عدالتسزلیکلرنی، کوپچیلیک قیینچیلیکلرنی کوریب فاریاب کونده لیگی آرکه لی ترققگی اوچون تحقیقلنه دی و تحقیقچی نینگ سوراغیگه قوییده گی رباعی نی یازه دی:

" گویند زمان به راستان خوشبین است؛

وین میوهء راستی بسی شیرین است؛

حقگویی من مرا به " تحقیق " کشید؛

صد آه و دریغ عاقبت گر این است "

باغ لاله پوش توپلمی دن.

ینه بیر مرته بیر طباعتی ینگلیش اوچون زمان حاکمی تمانیدن تنقید آستیگه قاله دی و هر قنچه منطقی جواب بیریب هم حاکمی قانیقتیر آلمه یدی و بو باره ده قوییده گی بیتلرنی یازه دی.:

" سعی ها کردیم, اما کام دل حاصل نشد؛

مردم ما, حیف اشکی پیش دونان ریختند؛

غیر با دلدار در خلوت سر صحبت گرفت؛

گرد تهمت بر سر ما بینوایان ریختند "

باغ لاله پوش توپلمی دن.

۱۳۶۰ ییل جوزا آیی ده تنیقلی بیلیمدان عالم مولوی اسدالله نصرت دولت گه قرشی بولگن گروه لر تمانیدن شهید بوله دی اونده استاد متین هم بو حادثه دن خواطر لئیب کابل گه کیته دی.

عبدالله بختانی خدمتگار دعوتیگه بنا کابل گه باریب اوشه ییل ۱۳۶۰ ده پیام حق مجله سیده ایشله یدی او بیرده استاد متین اوچینچی بست ده وظیفه بجرگن ۱۳۶۵ گجه پیام حق مجله سی دفتریده ایشله یدی کیین بختانی استاد متین نی نشریه گه مواد توپلش اوچون شمالی ولایتلرگه یوباره دی بو حالت دن روغ آتلی بیر کیشی که بختانی گه قرشی ایدی, استاد متین اوز منفعتیگه ایشله یدی دیب مخالفت کورسته دی. و شو روغ دیگن مغرض کیشی نینگ قولیدن استاد متین ۱۳۶۲ ییل اقوام و قبایل ریاستی ده باسیلیب چپقه یانگن ملت های برادر (ایناغه ملتر) مجله سی دفتریگه تبدیل بوله دی. ۱۳۷۰ ییل گجه او بیرده اوز ادبی و فرهنگی ایشلریگه دوام بیره دی.

استاد محمد امین متین ۱۳۷۱ نجی ییل مزارشریف ده گی فرهنگی شورا گه شامل بولیب او بیرده اوز علمی و فرهنگی ایشلریگه باشله یدی عین حالده فرصت دن فایده لئیب بیر قنچه

فرهنگی شخصیت لر بیلن علاقه آلیب رابطه تاپه دی. منه بو رباعی استاد متین مزار شریف ده بولگن پیتلریده یازیلگن:

یک عمر به شهر باستانی مزار؛

با اهل سخن بود مرا رشته کار؛

صد شکر که شد حاصلم از گنج ادب؛

بس فیض در این بارگه فیض آثار.

باغ لاله پوش توپلمی دن .

اوندن کیین ۱۳۷۱ نچی بیل استاد متین شبرغان شهری ده یشه ب اوز دولتی و دفتری ایشلری نینگ سونگی پیتلری گچه اوپیر ده بولگن. استاد متین شبرغان شهردیده هم اوزی نینگ علمی و فرهنگی تجربه لریدن بیر قنچه شعر و ادب گه علاقه مند کیشی لرنی بهر مند ایتگن دیر که بوگون اولر همه سی اوزینی استاد متین نینگ شاگردلری دیب فخرلنه دی.

استاد متین شبرغان شهردیده ایشله یانگن پیتلریده سرپل ولایتی ده گی فرهنگی شخصیت لر جمله دن مولانا غلام محمد خدیم، داکتر صاحب محمد یعقوب واحدی لر بیلن چوقور علاقه باغلب اولر نینگ تجربه لریدن بهره آلگن. منه بو خاطر استاد نینگ اوز آغزیدن ایشیتیلگن:

سرپل ولایتی ده داکتر صاحب محمد یعقوب واحدی نینگ منزل لریده امیر علی شیر نوایی نینگ توغیلگن بیلینی نشانله گن ایدی لر من اوشه احتفال ده بیر پارچه شعر اوقیدیم اونده استاد خدیم مینینگ قولاغیم گه استه گینه ایتدیلر: متین صاحب شعرده استاد بولیب سیز مین ایسه شکسته نفس لیک بیلن ایتدیم استاد سیز نینگ لطفینگیز.

اونده استاد خدیم ایتدیلر: مین بو سوزنی همه گه هم ایتمه یمن مین ایسه کوپ قوواندیم و فخرلنیب تونیمگه سیغمه دیم.

۱۳۸۵ بیل سرپل ولایتی نینگ اوتمیشی و حاضرگی پیتی و کیله جگی حقیده بیر احتفال آلینگن ایدی اوپیرده استاد متین ۱۲۶ بیت لی بیر پارچه مثنوی یازیب اونده سرپل ولایتی

نینگ افتخاراتینی بیان ایتگن ایدی اوشه محفله وقت اطلاعات و مدنیت وزیری سید مخدوم رهین تمانیدن ایناد متین گه استادلیک لقبی بیریلدی که اوشه احتفال ده بو سطرلر یازووچیسی هم حاضر ایدیم.

تشقی سفرلر:

استاد متین ۱۳۶۸ ییل قوشنی اولکه تورکمستان گه سفر ایتگن استاد نینگ اوز ایتیشیچه بو سفرده (۵) کون چهارجوی ولایتی ده و (۵) کون هم عشق آباد شهریده بولگن البته بو سفر ده تورکمستان نینگ فرهنگی کیشی لری و دولتی مقاملری بیلن اوچره شگن دیر. و بیر کلخوز (باغچه) ده گلدسته لر بیلن کوتیلیب آلینگن. اوندن کیین اوشه وقت مدنیت و اخبارات وزیری بولگن محمد الله وطندوست دورانیده استاد متین (۲۰) کونلیک بیر سفر آرقه لی تاجکستان گه باریب موسیقی علمی همده شعر و شاعرلیککه علاقه مند کیشیلر بیلن اوچره شه دی و او بیرده اوشه وقت نینگ تنیقلی کلاسیک خوانی برنا اسحقووه نی هم کوره دی که برنا اسحقووه استاد متین گه موسیقی حقیده اوچ جلد کتاب بیرگن. بیراق او کتابلر کریل الفباسیده بولگن و استاد متین کابل شهریده بولگن چاغده مذکور کتابلر یوقالگن ایمیش.

استاد متین نینگ تشقی سفرلریدن بیرى آذربایجان سفری دیر بو سفر ده هم استاد متین اول مسکو ده (۵) کون بولیب و کیین قفقاز ده گی شاعرلر و صنعتکارلر بیلن اوچره شگن و اولر نینگ صحبت لریدن بهره آلگن اوشه سفرده آذربایجان شاعرلریدن بیرى ایته دی که مین فردوسی دن خفه من نیگه کیم افراسیاب نی رستم گه تینگ توتگن, افراسیاب بیر فاتح عالمگیر و بیر امپراتور ایدی اما رستم بیر عادی پهلوان.

اوزبیکستان سفری

استاد محمد امین متین نینگ تشقی سفرلریده ینه بیرته سی اوزبیکستان سفری دیر. استاد متین بو سفر ده اوزبیکستان خلقی نینگ تنیقلی مقام خوانی کامله بوربووه بیلن اوچره شه دی و افغانستان اوزبیکلری نینگ تنیقلی مقام خوانی رحمتلی سید عبدالغفور کمال نینگ کست لریدن بیر نیچه ته سینی اونگه بیره دی و استاد کمال نینگ کوبلش شیوه سی توغریسده سوره یدی و کامله بوربووه ایسه استاد کمال نینگ شیوه سینی فرغانه شیوه سی دیب ایته دی.

تورکيه سفری:

استاد محمد امین متین اندخویی تورکيه گه هم تداوی (علاجش) اوچون بارگن و او بیرده همایون خیری بیلن اوچره شیب یخشی خاطره و ایسده لیک لریم بار دیدی. همایون خیری استاد متین نی حرمتلی الحاج عبدالرشید دوستم نینگ تورکيه ده گی اوییگه آیب باره دی و استاد او بیرده بیر نیچه وطنداشلیری بیلن اوچره شیب خرسند بوله دی. کیین جناب همایون خیری یاردمی بیلن قونیه گه باریب حضرت مولانا جلال الدین محمد بلخی نینگ قبرینی زیارت ایته دی و استاد متین مولانا جلال الدین محمد بلخی وصفیده یازگن قصیده سینی اوقیب او کیشی نینگ حقیگه دعا یول له یدی. شو حالده بیر صوفی بیلن اوچره یدی و او صوفی استاد متین گه ایته دی که ای کاش آلدینراق سیز بیلن اوچره شگنیم ده سیزنی دری تیلیده سوزله یدیگن صوفی لر آدیگه آیب بارردیم دیدی.

هندوستان سفری

استاد محمد امین متین اندخویی نینگ تشقی سفرلریدن اینگ سونگیسی هندوستان سفری دیر که استاد بو مرده هم تداوی اوچون هندوستان گه سفر قیلیب اوزینی دولش دن کیین افغانستان گه قیتیب کیله دی و حاضر ایسه اوز توغیلگن دیاری اندخوی اولوسوالیگیده حیات کیچیرماقده.

مین هم اولوغ و حرمتلی استاد محمد امین متین اندخویی نینگ ارادتمندلریدن بیری صفتیده استاد جنابلریگه اوززین عمر و ساغلام حیات تنگری تعالی درگاهیدن آرزو قیلیب و بو رباعی م نی هم اولر گه تقدیم ایته من:

استاد متین که نکته پرداز ایرور؛

اهل ادب و بیلمگه دمساز ایرور؛

هر خسته کونگیل کلامیدن جان آله دی؛

الحق که سوزی صاحب اعجاز ایرور.

حرمت بیلن

مسلک آموزسید سراج الدین قانع

ظهیرالدین محمد بابر ادبی-فرهنگی انجمنی نینگ باش مسئولی

التین تاش

کارهای دیوانی ودولتی استادمحمدامین متین اندخویی

محمدامین متین اندخویی فرزند عبدالحی در سال ۱۳۱۹ خورشیدی درگذرشیخ محله اندخوی زاده شد. تعلیمات ابتدایی رادر زادگاهش به پایان رسانید. وی در سال ۱۳۳۶ خورشیدی از صنف ششم مکتب ابتدایی فارغ میگردد، چون در آن روزگار آموزشگاهی بالاتراز ابتدایی در اندخوی وجود نداشت، از فارغان مکتب آنهایی که امکان می یافتند، تعلیمات ثانوی و تحصیلات عالی رادر لیسه ها و پوهنتون های کابل ادامه میدادند. شاعرمانیز این آرزورا در دل میپرورانیدولی دشواریها فراوانی در فراراه تحقق چنین آرزویی وجود داشت.^{۷۳}

استادمتین اندخویی پس از اتمام دوره ابتدایی مکتب، مدتی به کارهای شخصی اشتغال میورزد در سال ۱۳۳۸ خورشیدی در مدیریت اطلاعات و کلتور ولایت بلخ رسماً تقرر حاصل نموده، در شهر مزار شریف در کنار شغل رسمی به فعالیتهای فرهنگی ادامه میدهد.

دومین کار دیوانی استاد در سالهای ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷ در کتابخانه شهرداری اندخوی به صفت کتابدار است. او در آغاز کار در این سمت، فنون و شیوه های کتابداری را از مرحوم عبدالحمید آگه که تجربه غنی در این عرصه داشت؛ میآموزد.^{۷۴}

^{۷۳} رنگین کمان شعر (جلد اول) ص ۲۰۴

^{۷۳} باغ لاله پوش، ص، شش

^{۷۴} همان اثر، ص، نو

این دوره کاردیوانی استادمتین اندخویی طولانی ترین ماموریت دولتی شاعر در زمان حیاتش میباشد که تقریباً (۱۷) سال طول میکشد. این دوره کتابداری برای شاعرماخیلی سودمند و سازگار با ذوق او بود. چه در آنجا فرصت مطالعه کتب و آثار دلخواهش بیشتر میسر گردیده، به سرایش شعرو دیگر فعالیت‌های فرهنگی فرصت مناسب می یافت. از سوی دیگر پیوند او با اهل مطالعه و از جمله آموزگاران و دانش آموزان مکاتب، سرایشگران و دوستداران شعرو ادب بگونه منظم برقرار میگردید. در واقع شاعرما از شغل کتابداری بهره کافی برد و بیشتر آنرا آنچه که شاید میتوانست با ادامه تحصیل فراگیرد، در کتابخانه آموخت.^{۷۵}

بعد از وقوع کودتای نظامی ۷ ثور سال ۱۳۵۷ شاعرما از زادگاهش اندخوی، رخت سفر بجانب میمنه می بندد و از سال ۱۳۵۸ تا سال ۱۳۵۹ در مدیریت روزنامه فاریاب بحیثی آمرانژانس اطلاعاتی باختر ماموریت رسمی اجرامیکند. که در این مدت کتابخانه ظهیری فاریابی که در آنوقت به کتابخانه مطبوعات مشهور بود؛ مرکز تجمع شعرا، نویسندگان و سایر خبره گان ولایت بود و همچون دانشگاهی در تربیت نسل آتیه بشمار میرفت. در این مرکز حضور استادمتین اندخویی آب و رنگ و جلوه خاصی می بخشید. وی در کنار اجرای وظایف رسمی به تشویق و رهنمایی نوباوه گان و قلم بدستان همت گماشته؛ سهم بسزایی در تربیت شعرای جوانیکه در این سالها باروزنامه فاریاب همکاری قلمی داشتند، میگیرد. در سال ۱۳۵۹ بر اثر اشتباه طباعتی که در یکی از شماره های روزنامه فاریاب روی میدهد و ظاهراً شاعرما مسوؤل تصحیح روزنامه است، مورد باز پرس والی ولایت قرار میگیرد.

در این زمان والی فاریاب شخصی بنام سیدمکرم والی فاریاب بود که در قسلاوت و بیرحمی و کمتر کسی به پای وی میرسید (همان شخصی که حادثه ۴ حوت هرات را سرکوب کرد و قبلا والی هرات بود) با وجوداریه دلایل معقول و منطقی شاعرما، قناعت والی رافراهم کرده نمیتواند و مغضوب وی قرار میگیرد^{۷۶} و بالین جرم ویران و وظیفه اخراج نموده مکتوب انفکاک میدهند. در حالیکه جرایم آشکارا اشخاص با واسطه و رابطه از سوی همچو حکام خیره سر، پرده پوشی میگردید.

ص، ده، باغ لاله پوش^{۷۵}

ص، یازده، همان اثر^{۷۶}

ابیات زیرین که بیت‌های یکی از غزلیات شاعر است در پیوند با این‌گونه بیعدالتی‌ها و ناسپاسی‌های حکام وقت سروده شده است:

سعی‌ها کردیم، اما کام دل حاصل نشد

مردم ما، حیف اشکی پیش دونان ریختند

غیر بادلدار در خلوت سر صحبت گرفت

گرد تهمت بر سر ما بینوایان ریختند^{۷۷}

بعد از این واقعه شاعر مابادل پردرد و غصه می‌منه را ترک می‌کند و به زادگاه خویش اندخوی بازمی‌گردد و مدتی بی‌کار است و بعد دوباره بخاطر گردانیدن چرخ روزگار بیمروت و تهیه خرج و خوراک خانواده راهی کابل می‌شود.

استاد متین مدت یک‌دهه در کابل اقامت می‌کند و این مدت از سال ۱۳۶۰ تا سال ۱۳۷۰ یعنی برابر است با سقوط حاکمیت داکتر نجیب‌الله فقید .

استاد طی این سال‌ها در مدیریت روزنامه هیواد، مجله پیام حق، ملیت‌های (ارگان نشراتی وزارت اقوام و قبایل) و همچنان اتحادیه نویسندگان بگونه رسمی ماموریت اجرا می‌کند. شاعر گرانقدر ما در این سال‌ها با شور و شوق تمام مشغول کارهای فرهنگی و رسمی می‌باشد. در آنجا وی مسوول نشرات آن اتحادیه بوده روزانه بخاطر واریسی از امور نشراتی و خواندن پروف کتب و رسالات زیر چاپ و بردن آن به اتحادیه مجبور است فاصله شهر نو (مقر اتحادیه نویسندگان) و مکروربان (مطبعه دولتی) و پلچرخ (مطبعه حزبی) را با بایسکل کهنه اش رکاب زده بپیماید. وی ضمن یک رباعی به شور بختی و سرگردانی خود بخاطر یافتن لقمه نانی حلال برای تامین معیشت خانواده و تحسرو تالم درونیش از این وضعیت فلاکت‌بار به آن اشاره می‌کند:

روزانه به دو مطبعه کاری دارم

با سطر و پروف گیر و داری دارم

ص، هشت، ایضاً^{۷۷}

اغلب غزلی سروده ام در سرراه

من شاعرم و چه روزگاری دارم^{۷۸}

بهر حال زندگی در کابل، ایفای وظیفه در نهادهای فرهنگی، اشتراک در محافل ادبی و دید و ادب مصاحبت با شعرا و نویسندگان نخبه و نامی کشور تاثیر بسزایی در بالنده گی طبع شاعر و بارآوری آفریده هایش داشته است.

استاد متین در سال ۱۳۶۹ بنا بر مجبوری با اتحادیه نویسندگان قطع علاقه نمود و در بخش کوپراتیفهای دهقانان به مأموریت خویش ادامه داد.^{۷۹} در سال ۱۳۷۰ دوباره در اتحادیه نویسندگان افغانستان توظیف میگردد. بعد از سقوط حاکمیت قانونی داکتر نجیب الله فقید و ظهور حکومت محلی غیرمسوؤل در مناطق مختلف کشور و مشتعل شدن جنگهای تنظمی و قومی بین تنظیمهای به اصطلاح جهادی و چوروچپاول رسمی موسسات عام المنفعه و دارایی ملت، بصورت عموم کشور و مردم افغانستان از شمال تا جنوب روزگار سخت و دشواری را تجربه کرده و سرنوشت درناکی را متحمل میشوند، فقر و فلاکت، مهاجرت، جنایات سهمگین، مظالم و ستم، حقدکشی، زورگیری و بیکاری از دستاوردهای عمده به اصطلاح جهاد و مجاهدین در این دوره است.

طی سالهای ۱۳۷۱ و بعد از آن استاد متین مدتی در مزار شریف و سپس در چوکات ریاست اطلاعات و کلتور جوزجان مشغول مأموریت میگردد. با آنکه وی در این حال هم با عالم معنوی خود با ذوق و شوق مصروف است و چکامه های آبدار میسرآید و مقالات تحقیقی مینویسد و قلم رسایش دمی از نویسایی و ایجاد نمی ایستد ولی زندگی فقیرانه و رقتبار اقتصاد و تکلیف مریضی و مشکلات روزگار گریباننش را رهانمیکند. در این حال هم هیچ توجه و التفاتی از سوی اربابان زورورز به او افراذیکه رسالتمندانه و متمهدانه در راه اعتلا و رشد فرهنگ و دانش گام برمیدارند، صورت نمیگیرد. ولی با آنهم با پایمردی و خستگی ناپذیری در راهی که برگزیده، مصممانه به پیش میرود و با سرایش و خوانش سروده های نغز و آبدار رونق افزای محافل و نشستهای ادبی و فرهنگی است.

ص، ۱۲۹، باغ لاله پوش^{۷۸}

ص، دوازده، همان اثر^{۷۹}

ايات زيرين شوق وعلاقه بى پايان فرهنگى شاعر را با وجود وضع نابسامان معيشتى وى در اين سالها، بدينگونه ترجمانى ميكند:

ضعف نقش زمينم، ولى به بزم سخن

روم به شوق اگر چندرهنماندهند

کنم تلاش هميشه به عرض معنى بکر

به خامه گرچه به جز خون دل غذا دهند^{۸۰}

غلام سخى و کيل زاده اندخويي

استاد محمدامين متين اندخويي نينگ نثرى اثر لرى

معلوم کيم اوتگن اوتيز بيل مابينيده اوزبېک تىلى و ادبياتى ساحه سيده، اوزبېک تيليده، يوزلب شعر توپلم لرى ياننده بير قطار نثر ده يره تيلگن کتابلر هم ايجاد ايتيلدى. بيراق اوتگن نېچه عصرده افغانستانده ايريم تۇسيقلر و قيين چيليك لر باعث اوزبېک تىلى و ادبياتيگه اونچه ليک بها بېريلمه گنى هم هيچکيمگه سر اېمس. بو دورلرده نه يلغوز اوزبېک تيليده اثر يازيلمه دى، بلکه، بارى هم قصدى صورتده اورتده دن کپتکيزيلدى. ليکن اوتگن اوتيز بيل اورتده سيده، اوزبېک ضياءلى لرى، شاعر و يازووچيلرى، موجود شرايطدن فايده لنيب، اوز آنه تيل لر يده ايجاد اېته باشله ديلر. خصوصاً، ديهه يليك، هجرى - قوياش ۱۳۵۷ ييلدن كيبن، کابلده امير عليشيرنوايى فرهنگى انجمنى نينگ قوربيليشى و اوشبو انجمن ارقه لى نوايى حضرتلرى نينگ «خمسه» و باشقه ايريم اثر لرى نينگ چاپ ايتيليشى، کابل شهر يده، اوزبېک و تورکمن تيل لرى يده «يولدوز» و «گوراش» جريده لرى نينگ فعاليتگه باشله شى، مىللى راديو و تلويزيون ارقه لى اوزبېک، تورکمن و باشقه محلى تيل لرده برنامه لر ترقه تيليشى و اينيقسه هجرى قوياش ۱۳۷۱-۱۳۷۲ ييل لرده، مملکتده سياسى - نظامى وضعيت اوزگرگندن كيبن، يوزلب بديعى اثر لر و شعر توپلم لرى نينگ چاپ ايتيليشينى افغانستان سۇننگى تاريخلريده کته يوتوقلردن دېسک بۇله دى. گرچند افغانستانده، اوتيز بېش ف قريق بيل لر دن آلدین، اوز

ص، سيزده، باغ لاله پوش^{۸۰}

آنه تيل لريده ايجاد اېته ياتگن شاعر و يازووچيلريميز سناقلى بولسه لر هم، اولر اوز تيل و فرهنگ لرى نينگ اوستيريپش و باييتيش يۇليده اېزچيل ليك بيلن خامه تېره تيب، زمان نينگ تورلى توسيقلريدن قۇرقمسدن كتاب و اثرلر يره تيب كېلگن لريگه تاريخ گواه دير .

انه شونده ي بير شرايطده اوز آنه تيليده ايجاد اېتگن قلمكشردن بيرته سى هم، مولانا عبدالحى اوغلى استاد محمدامين متين اندخويي دير . استاد نينگ شعرى اثرلرى و او كيشى نينگ حياتى و ادبى فعاليتلىرى تۇغريسیده بو احتفالگه تشريف كېلتيرگن باشقه قلم اربابلىرى تورلى مقاله لر تيارلگن لر . مېن هم اوز نوبم بيلن اېگنيمگه تاپشيريگن، بورچ ؛ يعنى استاد نينگ نثرى اثرلرى حقيده تيارلگن قيسقه مقاله م نى خدمتينيگيزگه حواله قيله من . استاد محمد امين متين اندخويي، اېلليک ييل دن كۇپراق اوز ادبى و فرهنگى فعاليتلىرى آقيميده، اۇنلپ شعر ديوانلىرى، نثرى اثرلر و يوزلب مقاله – مطلب لر يره تيب، سۇنگى يېتلرده ، انه شو اوزاق مدتلى ادبى فعاليتلىرى باعث « استاد ليك » لقبى همده افتخارى مدال لرگه سزاوار بۇلگن . دېمك استاد متين عمرى نينگ كۇپراق قسمنى، شعر دنياسى بيلن صرفلب بو ادبى فعاليت لر جريانيده، بې مثال غزل لر، گۇزل رباعى – مثنوى لر، اۇنوتيلمس قطعه و قصيده لر، مانند سيز مخمس و مسدس لر ايجاد اېتیب شعر ذوقندلرى و نثر علاقمند لريگه ذوق اوستيگه ذوق، و نظم دنيا سيده ييريک مقامگه اېگه بۇلگن . آلدين ايتگنيميزدېك، استاد متين نينگ كۇپراق اثرلرى شعر طرزیده بۇلگن . و نثرى اثرلرى هم كۇپراق فارسچه تيلده ايجاد اېتيلگن . اوندن تشقري استاد متين، اۇن بېشدين أشه راق بير قنچه معاصر شاعرلر شعر ديوانلىرى و تۇپلم لرينى هم چاپگه تيارلگن . اولر نينگ كۇپراغى اېسه بوگونكى كونده بيزگچه ييتيب كېلگن . استاد متين نينگ يازگن نثرى اثرلرينى، قۇيیده گيچه تانيتيب اۇته ميز:

۱- « سادات دودمان مير سيد برکه » اندخويى :

فارسى – درى تيليده ايجاد اېتيلگن اوشبو كتاب، اندخوي ده سادات دودمانى و اوشبو سلسله گه منسوب شخصيت لر ؛ جمله دن: صاحبقران امير تيمور نينگ پير و مرشدى « ميرسيد برکه اندخويى » و او كيشى نينگ شجره سيدن حسابلنميش سيدجلال حمزه اندخويى، سيد نظام الدين اندخويى و اوشبو دودمانگه تېگيشلى بويوك شخصيت لر، شونينگدېك ميرسيد برکه نينگ اېلك آرامگاه سى (چهارده معصوم) زيارتگاهى تۇغريسیده دير . كتاب هجرى قوياش ۱۳۷۸ يىلى، « ۷۱ » بېتده پاكستان نينگ پشاور شهريده، الحاج سيد محمدامين مخدوم

اندخویی نینگ مالی یاردمی ییلن باسیلیب چیققن. اثر باشیده اکادیمیسن دوکتور محمد یعقوب واحدی —وزجانی و پوهنمل استاد محمد عالم لیبب تقریظ لری هم جایلشتیریلگن.

۲- کاسه چوبین:

استاد نینگ بو کتابی هم دری تیلیده بؤلیب، موضوع سی اېسه، باباولی گه شهرت قازانگن عرفانی شخصیت «باباسنگو» نینگ حیاتی و اونینگ روحانی - عرفانی شخصیتی و یشه گن دوریدن عبارت دیر. بابا سنگو یا باباولی زیارتی بو گونکی کونده هم، اندخوی تۇرتله له تومنی خلقلری آلدیده حرمتگه لایق و متبرک مکانلردن حسابلنه دی. اوشبو اثر (۵۵) بېتدن عبارت بؤلیب، کتاب نینگ سۇنگگی قسمیده استاد متین اندخویی نینگ بیر کیچیک مثنوی سی هم کیریتیلگن.

آی ۹۷۲ - ییلده عالمدن کۆز یومگن مولانا نورالدین عبدالرحمن جامی نینگ سینگلی دن بؤلگن جیه نی عبدالله هاتفی، اؤز « تیمورنامه » کتابیده تقارب بحریده، باباسنگو تۇغریسیده مونده ی دېب یازه دی:

نخستین ز « سنگوی » یزدان پرست	کلیدِ خراسانش آمد به دست
به تحفه « یکی » « سینه گوسفند »	فرستادش این واقف ارجمند
شه از سینه گـوشت این فال زد	که مرغ سحر سوی ما بال زد
خراسان ز روی زمین سینه است	هرآن ز آسمان نام دیرینه است
به ما دادش اینک خدای جهان	نگارنده آشکار ونهان

« کاسه چوبین » آلمان نینگ « فولدر » شهریده اقامت اېته یاتگن وطنداشیمیز دوکتور لر اویوشمه سی نینگ مالی یاردملری اساسیده، ۱۳۸۳ - ییل پشاور شهریده (۵۰۰) ساندە چاپ ایتیلگن. دېمک کتاب ، باباسنگو نینگ منثور و منظوم زندگینامه سی دیر.

۳- سیماهای برازنده اندخوی:

آتیدن معلوم بولیشیچه، بو تذکره هم دری تیلیده ایجاد ایتلیب، هجری - قویاش ۱۳۸۵ بیل بلخ ولایتی فرهاد چاپخانه سیده (۸۳) ببتده چاپ ایتلیگن. اوشبو کتابده، اؤتگن بېش عصر دوامیده اندخوی ده یشب و بو باستانی شهرگه منسوب (۳۱) عالم و روحانی کیشی، بیلیم اربابی، شاعر و یازوچی همده سیاسی و کوره شچن کیمسه لر جمله دن: امام ابویوسف لولویی اندخودی، علاء الدین مسعود، شمس الدین محمود، مولانا ترخانی، جنونی، میر فروغی، شوقی، داغ، میرربیع، قادری پلنگ پوش، ملارحیم نیاز نیازی، سیدجلال الدین، سیدنظام الدین، ابوالعباس حمزه، حیدراندخودی، قراقبال، رحمت الله خان، میر غضنفرخان، میردولت خان و باشقه لر حقیده معلوماتلر بپرلیگن. کتاب باشیده پوهندوی استاد محمدعالم لیب نینگ قیسقه تقریظی هم اؤرین الگن.

۴- شمعی بر مزار خاموشان:

کتاب، عالم و روحانی شخصیت بولمیش رحمتلی دامالایغمبرقل حقیده دیر. رحمتلی دامالا اندخوی نینگ متبحر دین عالم لری همده روحانی شخصیت لریدن سنه لیب، اوزاق عمر اندخوی فرزند لرینی، باباولی (رح) و تورلی مدرسه لرده دینی بیلیملری زیوری بیلن بزه ب و حاضرگی کونده، اوکیشی نینگ شاگرد لری اندخوی تورلی دینی مدرسه لریده، تدریس ایتیب کپلماقده لر.

اوشبو کتاب استاد متین نینگ باش سؤزی بیلن باشله نیب و کپینگی بیتلریده اېسه، دامالا پیغمبرقل حقیده، اندخوی یازوچی لری نینگ یازگن مقاله و شعرلری سیغدی رلیگن. جمله دن کمینه نینگ « متبحر عالم » عنوانلی مقاله م هم اوندی اؤرین الگن.

شمعی بر مزار خاموشان « ۴۵ » بیت و « ۵۰۰ » سانده بلخ ولایتی مزار شریف شهری فرهاد چاپخانه سیده چاپ ایتلیگن. اندخوی شاعر لریدن بیری دامالا حقیده موندی دېب یازگن:

دانای زمان دامالا پیغمبرقل بر مسند تدریس بُد استاد کُل

سیزده صدوهفتاد و پنج انگشت نوشت تاریخ وفات او به اطلاق کُل

۵- مروری بر نبشته های روی دیوار :

« مروری بر نوشته های روی دیوار » استاد متین نینگ بشینچی ارزشلی نثری اثر لریدن بیری بولیب، فارس تیلیده یازیلگن. بو اثر هجری- قویاش ۱۳۸۹ - ییل، اندخوی تجارت اوتاق لری نینگ باشلیغی رحمتلی الحاج محمدعظیم مسگر مالی یاردمی اساسیده « ۱۲۷ » بتنده (۱۰۰۰) سنده — زارشریف شهری « صورتگر » چاپخانه سیده باسلیب چیققن.

اندخویده تۇپراغیده جایلشگن تاریخی أبده لر، متبرک و قدیمگی مکانلر و زیارتگاهی تۇغریسیده بو کتابده کهنک معلوماتلر بېریلگن. استاد متین اوشبو قیمتلی اثرینی یازیشده، دنیا نینگ اینگ معتبر منبعلیگه مراجعت ایتیب، تاریخ اخلاصمندلریگه هدیه ایتگن. جمله دن بو اثرده کیریتیلگن، علیشیرنویبی حضرتلری نینگ خیریه بنالریدن سنه لمیش بابولوی (رح) زیارتگاهی صحنیده جایلشگن « حوض »، شیبانیرلر زمانیه گه منسوب « آقینه » اوستی یاییق حوضی (سردابه)، کهنه قلعه، اسکندر زمانیدن بیزگچه بیتیب کهلگن بالاحصار یا اندخوی قلعه سی، افسکی مدرسه ... دن أت توتیش ممکن.

۶- زمزمه های روحنواز:

بو اثر افغانستانده اؤزبک کلاسیک موسیقه سی نینگ استادی همده بیریک شش مقام خوانی رحمتلی الحاج عبدالغفور کمال و باشقه بیر قنچه کلاسیک خوانلر تمانیدن، مقام پرده لریده اوقیلگن « فارسچه بیاض » کتابی دیر. بو تنلگن شعر تۇپلمی، ۱۳۹۳ - ییل، الحاج برکت الله قادری نینگ مالی یاردمی بیلن، « ۱۰۸ » بیت ده و (۱۰۰۰) سنده مزارشریف شهریده چاپ ایتیلگن. تۇپلم « ۱۰۵ » شعر نی اؤز ایچیگه آله دی. دېمک شعرلر کؤپراق حضرت ابوالمعانی میرزا عبدالقادر بیدل، سؤز ملکی نینگ سلطانی حضرت میر نظام الدین

علیشیرنویبی (فانی)، صایب تبریزی، کلیم کاشانی، هلالی چغتایی، نورالدین عبدالرحمن جامی، قصاب کاشانی، حافظ شیرازی، رهی معیری، زیب النساء مخفی، شوکت بخاری، ثاقب، وصلی سمرقندی، کمال خجندی و باشقه لر قلمیگه منسوب دیر.

استاد متین نینگ آیتیشیچه، تېزلیکده اؤزبک تیلیده اجرا قیلینگن شعرلر بیاض کتابی هم چاپ قیلینیب، مقام ارادتمندلری اختیاریگه قۇبیلیشی نظرده توتیلگن. بیز بو تۇغریده حرمتلی استادگه امدلر تیلپ قاله میز.

۷- اندخوی و جایگاه آن در تاریخ :

دری تولیده ایجاد ایتیلگن استاد نینگ بو اثری، بیرینچی مرته هجری - قویاش ۱۳۸۷ ییلی، پاکستان نینگ پشاور شهريده، عبدالحمید اندخویی نینگ مالی یاردمی ییلن چاپ ایتیلگن. و کتاب نینگ ایکینچی چاپی اېسه، ۱۳۹۱ - ییل مزارشریف شهريده، اندخوی بیر قنچه فرهنگ سپور ییگیت لری نینگ مالی یاردمی اساسیده عملگه آشگن. بو اثر «۱۱۶» بېتدن عبارت بولیب، اونده اندخوی سؤزی نینگ کېلیب چیقیشی و اونینگ تورلی دور لرده گی اؤتمیشی و تاریخی، جغرافیایی وضعیت، کېچکن زمانلرده بولیب اؤتگن تورلی حادثه - واقعه لر و شوکی بو یورت نینگ کوره شچن و مبارز شخصیتلری گه تېگیشلی موضوعلر بو کتابده اؤزین آلگن.

۸- جاودانگان :

استاد متین نینگ ینه بیر قیمتلی کتابی، « جاودانگان » دیر. بو گنجینه ۱۳۹۴ - ییل (۱۰۰۰) سانده

(۱۹۷) بېتده مزارشریف شهريده دری تولیده، تعلیمی انتشارات - موسسه سی تمانیدن نشر ایتیلگن. کتاب باشیده

« فدایی فرهنگ » عنوانلی تئیکلی یازوچی استاد رحیم ابراهیم نینگ باش سؤزی اؤزین آلگن.

آتیدن معلوم قیلینیشیچه، اندخویده یشه گن « ۵۴ » ته شاعر و بیلیمدان، یازوچی و اهل عرفان، قؤلمیزده گی « جاودانگان » کتابیده جایلشتیریلگن. جمله دن امام ابویوسف لولویی اندخودی، مولانا ترخان، میر فروغی، امام شمس الدین محمود، میر ربیع، قادری پلنگ پوش، نیازی اندخودی، جنونی، مقیمی، علاء الدین مسعود، استاد محمدکریم نزیهی جلوه، قاضی بابا مراد اندخویی، استاد ابرگش اوچقون فطرت، استاد عبدالکریم بهمن، استاد عبدالرسول جرئت، جودت، عبدالله کارگر، دردلی، ندرت، یالقیم، یمینی، مولوی اسدالله نصرت، استاد عبدالحمید

آگه، استاد زهت و باشقه لردن ات توتیش ممکن.

استاد محمداامين متين نينگ قالگن درى تيلیده يازگن و چاپگه تيارلگن نثري اثرلری بولر لردن عبارت:

۱-آنانيکه دراندخوي تدریس کرده اند.

۲-مولانا خواجه سيدغيب الله غيبی نينگ شعر تۇپلمی (باسيليپ چيققن اثر).

۳- مولانا محمداسحق انور نينگ « چراغ زندگی » ناملی شعر تۇپلمی (چاپ قيلينگن اثر).

۴-مولانا اسدالله نصرت نينگ « مزده رحمت » عنوانلی شعر تۇپلمی (باسيليپ چيققن).

۵- استاد محمدکريم نزيهه جلوله نينگ شعر تۇپلمی (چاپ قيلينگن اثر).

۶- مولوی محمدعوض ندرت نينگ « دبستان محبت » ناملی شعر تۇپلمی (باسيليپ چيققن).

۷- استاد عبدالحميد آگه نينگ « ارمانلر کويی » شعر ديوانی (وکیل زاده بيلن بيرگه چاپگه تيارلنگن اثر).

۸- مولانا مير محمداامين قربت نينگ شعر ديوانی (باسيليپ چيققن).

۹- استاد محمدانور بسمل نينگ شعر تۇپلمی (چاپگه تيارلنگن کتاب).

۱۰- استاد محمد ابراهيم صفا نينگ شعر تۇپلمی (چاپگه تيارلنگن کتاب).

۱۱- استاد عبدالرحمت پزواک نينگ شعر تۇپلمی // //

۱۲- قادری پلنگ پوش نينگ شعر ديوانی // //

۱۳- حاجی محمد صديق دهقان نينگ شعر ديوانی // //

۱۴- هنرمندان اندخوي (چاپگه تيارلنگن کتاب).

۱۵- « باغ ارم » استاد متين نينگ اوچينچى شعر ديوانى (فارسچه و اوزبېكچه تيل لريده) چاپگه تيار.

۱۶- سۇنگى پيترده، توركيه ليك بيليمدان صلاح الدين تۇلقون أرقه لى « افغانستان توركستانيدن اۇرنك بير شخصيت» ناملى بير كتاب «۲۹۹» بېتده، توركچه الفاسيده، توركيه مملكتى انقره شهريده چاپ اېتىلگن. كتاب عموماً ألكنده، استاد متين نينگ شخصيتى همده ادبى فعاليتلرى حقيده بۇليپ، اونده استاد نينگ شعر لرى تۇغريسيدة هم تۇخته لىب اۇتىلگن.

محمد کاظم اميني ألتين تاش

استادمتين اندخويي نينگ اۇزبېكچه شعرلريده رمزى رقمقرۇله نيشى

ادبيات اجتماعى آنگ نينگ مهمى بيرقىسمى صفتيده، اجتماعى تۇرموش ده يۇزبېريپ كېله ديگن واقعه-حادثه لرنى اۇزيگه عكس ايتديره دى. اوشبواجتماعى حادثه لرشاعرنينگ حيات

دوریده، اطراف محیطیده یوزبیره دیگن کپچیک واقعه - حادثه لردن توتیب، اولکه وعالم مقیاسیده یوزبهریب یاتگن اجتماعی - مدنی حیاتگه تیگیشلی واقعه لرکچه شامل بوله دی.

شاعر کپنگ کولمه ادبی اثر یازیشده بیر تماندن اوز تفکر و تخییل همده بدیعی تیل قابلیتیی نینگ نمایشگه قویگنده، ینه بیر تماندن هر بیر ادبیاتده گی موجود عننه لردن بهره آلیب، اولردن اؤنیملی - اؤرنیلی فایده لنه دی. اسلام مدینتی آرقه لی، عرب ادبیاتیدن مسلمان اولکه لرادبیات تاریخیده کپریب کپلگن ادبی عننه لردن بیر ی هم «جمل» یا که «أبجد» حسابی. باوجودیکه (أبجد) حروفی صرف عالم لری تمانیدن ابلک بارقرآن مجیدده ایشگه آلینگن اوشه (۲۸) حرف نینگ آسان و ترتیبده اؤرگه نیلیشی اوچون وضع ایبتلگن بؤلسه - ده کپینگیی دورلرده اوشبو حرفلردن (رمزی رقم لر) ببلگی سی صفتیده هم ایش آینه باشلندی.

أبجد: عرب الفباسیده گی حرفلردن تۆزیلگن

سپکیز سؤز (أبجد، هوز، حطی، کلمن، سعفص، قرشت، ثخذوضغ) أبجد دییله دی. أبجد سؤز لریده گی هر بیر حرفگه شرطلی روشده، معلوم سان ببلگی سی دیر. ادبیاتده، شاعر لر اؤز فکرینی ابریم اجتماعی - سیاسی تضحیق لر باعث آچیق ویققال افاده ای تالمسلیگی باعث؛ یا شیرین طرزده (رمزی رقم لر) یا که (تاریخ ماده سی) واسطه سیده افاده لشگه اورینیب، بیر یاقدن مقصدینی افاده لب ینه باشقه تماندن شعر بتده اؤز کمال و صنعتینی باشقه لرگه کؤز - کؤز قیلش اوچون أبجد حرفلردن فایده لنگن لر.^{۸۱}

اوشبو عننه ادبی فنلر تۆز کومیده گی (بدیع) علمیده (ماده تاریخ) دهب آته لگن بدیعی صنعت موجود، اوشبو ادبی صنعت بدیع نینگ (لفظی صنعتلری) قسمیگه کپره دی. شونینگدک اؤزبیک آغزه گی ادبیاتیده گی (جومباق، جوماق، تاپیشماق و تاپتی متل) هم بدیعی ادبیات تاریخی ترقیاتی نتیجه سیده (معما، تعمیه، لغز، موشح، تعمیه و تاریخ ماده سی) پیدا بولیب، بدیعی ادبیات زمینیده تکامللشدی.^{۸۲}

^{۸۱} اؤزبیک ادبیاتی فرهنگیی، ص ۶.

^{۸۲} ادبی فنلر (بدیع و بیان قسمی)، ص ۶۶.

ابجدحرفلری ادبی فنلرتورکومی نی مهم بیرقسمى سنه لگج(بدیع)فنیده لفظی صنعتلرقطاریده (معما-تعمیه)صنعتیگه اوخشه ش مطالعه قیلینه دی.معما،عادتده بیرارنام بشیرین شکلده بیریلسه،ماده تاریخده بیرارقم رمزی صورتده ییشیریلیب بیرله دی.^{۸۳}

شاعرلرأیریم تاریخی واقعه لرگه بغیشله ب شعربیته ر،اماعادتده گی رقلرنی شعرگه کبریتیش هر قچان هم ممکن بوله و برمس،چونکه بونگه شعرنینگ وزنی امکان برمس ایدی.شونینگ اوچون هم شاعرلر عرب الفباسیده گی حرفلرنینگ رقمیدن «ابجد»یا «جمل»حسابیدن فایده له نیب،روی ب برکن واقعه- حادثه لرنینگ بیلینی(رقمینی)حرفلرآرقه لی افاده ایته دیلر.بوکوپینچه معماگه اوخشه ب مرکب اصول و اشاره لر قوله ش نی طلب قیله دی.^{۸۴}

ابجدحرفلریدن (ماده تاریخ) یا که (معما)صنعتی آرقه لی فایده له نیش بیراسلامی- ادبی عنعنه و یالغیز کلاسیک شعریتده خاص بولیب،اوشیوصنعت اساساشاعرتمانیدن اؤرگه نیله دی،

بیراوشیوبحثیمیزده اتاقلی شاعر وایجادکار استاد محمدامین متین اندخویی نینگ(باغ لاله پوش)و(چشم غزاله) دیوانلری ترکیبیده ایشله تیلگن تورلی مناسبت،واقعه- حادثه وکبشیلرگه بغیشله نگن شعرونظم و آرقه لی افاده لنگن(رمزی رقلر)نینگ ذکر ایتیب اؤته میز:

۱- قاری شرف الدین شرف وفاتی مناسبتی بیلن:

فغان کیم اوشبوگل فصلیده گؤنگلوم داغداراؤلدی

یوراگیم لاله ینگلیغ داغ حسرتدن قگاراؤلدی

بوایل سوریده بلبل نالیشی نینگ باعثین سؤزمنگ

تانگ انتوتچه کبچه مرثیه کؤیله ب،بیقراراؤلدی

گهراؤرنیگه قان تامگه ی بوگون طبع ملولیمدن

^{۸۳} ادبی فنلر(بدیع و بیان قسمی)ص، ۱۰۰

^{۸۴} اوشه بیر

قلم هم معرفت بزميده ييغله ب، اشكياراۋلدى
نېچوك كۈنگليم پريشان بۇلمه سين اوشبو آغير غمدن
عدم ملكيگه لبر حرمتلى شاعر رهسپاراۋلدى
«سرف» فرزانه شاعر اپردى، تېنگرى ايله سين رحمت
سخن اربابى بولكون ماتميده سوگواراۋلدى
اۋن ايكي ياشيده حفظ ايلادى تېنگرى كلاميني
تيليده ذكر حق جارى همه ليل ونهاراۋلدى
بدايع صنعتى بيرله مزين ابدى آثارين
بلاغت باغى اېزگوسۇز يدين عنبرنثاراۋلدى
درى واۋزبېكى تيللرده يازگن شعرى موزون دور
اونينگ هر سطر يدين سۇز پيراغى گلگون عذاراۋلدى
خوت ابي نينگ ييگيرمه تۇرتيده اېجدى اجل جامين
كۈنگوللر اوشبو حسرت درديده اۋرته ب نزاراۋلدى
تيزاۋزره باش قۇيب، اۋلگن يېلىنى آحته رورا بريديم
چېكيب كۈنگول قۇشب اۋن، كو كسيم اېجره بويله زاراۋلدى
شرف، اون اۋچ يۇز و آلتميش اوچونچى ييل وفات ابدى

مېنينگدېک «بغري قان» دن سال رحمت آشگار اولدی^{۸۵}

بغري قان=۱۳۶۳ شمسی

۲: محبوب هنرمندرحمتلی سيدکمال خان وفاتی تاریخی:

باراپردی کمالخان گه نې صوت رسا

أوازيگه تيلبه کونگول اپردی شيدا

تيزاؤزره قۇيب باش اوبله ديم، اولگن ييلين

هاتف دیدی(کوب چالغوجالردی زيبا)

۱۳۳۶ شمسی

۳: شاعر ودانشمند نصرت اندخويي نينگ وفات تاریخی:

نصرت که اولوغ عالم ودانا اپردی

حق ذکر يگه دايم تیلی گویا اپردی

قان ييغله دی خامه باش اېگيب رحلت يگه

(الحق که بېليم بايیده يکتا اپردی)^{۸۶}

۱۳۶۰ شمسی

۴: اندخويي مکتبلريده ياش اولادنی تربيه لشدہ خدمت کورستگن ذکاوتلی معلمه اندخوييلیک(سايره عنایت) نينگ وفاتی تاریخی:

باغ لاله پوش، صص ۲۷۴-۷۵^{۸۵}

صص ۲۷۵-۷۶^{۸۶}

تاسايره نينگ بهار عمرى سۇلدى^{۸۷}

كۇكس اېچره يوره ك ساغرى، قاندىن تۇلدى

اۇلگان يېلىن اېستە ديم كۇنگولدىن ييغله ب

«يۇزناله چكىب» ديدى «تۇغالماي اۇلدى»

۱۳۵۴=۱۳۹۵-۱۴۴

۵: اندخوى دارالحفاظ مدرسه سيده كوب يېلب سىرمدرس بۇلگن رحمتلى
قارى عبدالغياث نينگ وفات يېللىرى (۱۴۰۹ھ- ق) استخراج ايتىلگن:

اوشبو يېرىغىرىندە ماوا ايله گن

بیراتاقلى حافظ قرآن ابدى

دل اونينگ تاريخىنى بير ييل قۇشيب

(واى اۇلدى حافظ قرآن) ديدى^{۸۸}

۱۴۰۹ھ - ق

۶ : الحاج استادمولانا مير محمد امين قربت وفاتى تاريخى:

قربت كه بيليمده شمس انور ابردى

قوش نيرتاغلاماينىده گى عبارت ماده تاريخ دير، كه جمل حسابيده ۱۵۳۹ سانىنى اوزاچيگه آله دى، شونده ى (يۇزناله^{۸۷}
چيكيب) كلمه لر نينگ سانى ۱۴۴ گه بيته دى. اوشبو ايكي نچى رقم ۱۵۳۹ عددن چيقريلسه، ۱۳۹۵ هجرى قمرى (۱۳۵۴ شمسى
يېلگه موافق) وفات تاريخى قولگه كېله دى.

اوشه اثر، ص ۲۷۷.^{۸۸}

شعریدن ادب باغی معنیرا بردی

سۆردیم چو وفات ییلین کۆنگول، دن ایدی:

«سۆزملکیده اویوک سخنورا بردی»^{۸۹}

۱۳۶۸ شمسی ییل

۷: میرعلیشیر نوایی نینگ میزان الاوزان رساله سی نشری مناسبتی ییلن:

میرعلیشیر نوایی کیم اونینگ

خامه اهلی آستانبوسی ابرور

منگوتالیفاتی اوشو ذات نینگ

معرفت انواری کۆزگوسی ابرور

جمله دن «میزان الاوزان» دفتری

رشته گه چپککن خوش اېنجوسی ابرور

قیلدی استنساخ اونى شاعر «لیب»

کیم ادب ترویجی آرزوسی ابرور

عقل باسیلگن ییلینی بېلگیلب

ایدی: (بوسۆزلار ترازوسی ابرور)^{۹۰}

۱۴۱۳ (شمسی هجری ۱۳۷۳ ییل)

^{۸۹} اوشه ییر

^{۹۰} باغ لاله پوش، ص ۲۸۲

۸: يۇلدوز جريده سى نشراتى نينگ اۋن يېللىگى مناسبتى بيلن:

رحمت سېنگه يۇلدوزيم كه گلگون ياشه دينگ

سۇزباغيده مضمون ايله مشحون ياشه دينگ

مېن قۇتلرم اوشبو بېره مينگنى، چون كېم

«اون اوچ يۇز الميش ييتى ده، اون ياشه دينگ»

۱۳۶۷ شمسي

۹: رحمتلى استاد قارى محمدعظيم عظيمى سرپلى وفاتى مناسبتى بيلن:

ايواى(عظيمى) اول اديب دانا

كېم خامه سيدن سۇز درى تامدى زيبا

كۇزيومدى جهانندن وخردتاريخين

(اېردى سخن استادى)دېب ايتدى انشا^{۹۱}

۱۴۱۱ھ ق

۱۰: رحمتلى شاعر عبدالمؤمن(حامد) فاريابى وفاتى مناسبتى بيلن:

(حامد)كه ايدى تېنگرى سۇزیده حامد

هجریدن ادبى بۇلاغى بۇلدى جامد

تاريخينى بيرقوشيب متين چېكىدى رقم

(اوچماخ سارى پرقايب اوچدى حامد)^{۹۲}

۱۴۱۵ھ ق

۱۱: «تلاكاكا» لقييگه شهت تاپگن سبويملی هنرمندر حمت الله وفاتی
مناسبتی بیلن جمل حسابی آرقه لی چيقريلگن تاريخ:

قان ييغله رم

مېن چيكرمن اوشبوكون رنج والم

سالدى باشيمگه فلک غم اوزره غم

باعثی بوغبونينگ هجران ابرور

جان قوشی آزاريدن نالان ابرور

رحمت الله اول گوزه ل اورتاغيميز

حسرتيدن چاک بۇلدى باغيميز

آه، عشرت بزميدن دوندوردی يوز

اوشبوتورموش جلوه سيدن يۇمدی کوز

مېن اونينگ هجرانيدن قان ييغله رم

شمع ينگليغ گوهرافشان ييغله رم

کوکسی آنينگ کينه لردن ابردی پاک

کۇنگلی مردم سبوگی سيدن تابناک

کوی سپورلراچره کۆپ محبوب ایدی
حرمت واعزازی حددن کۆپ ایدی
دمبوره نی او، چالردی مست وشاد
چونکه اپردی اوشوفن ده اوستاد
همده چالغان چاغی غجک تارینی
یینگره تردی دلقوشی گفتارینی
حیف اونگه چرخ چپکسیزرشک ایتیب
سحرلی برماغیدن حسرت چپکیب
خشم ایله رنجیتدی گلدېک پیکرین
یؤزاؤزه تامغوزدی کؤزدن گوهرین
عمریدن اؤتگنده ایلیک سیکیزیل
تارتدی سؤزدن اوصل بیچاره تیل
چېکتی بیغلب فوتی تاریخین مداد
(ایلا سین دایم خدا روحینی شاد)^{۹۳}

۱۴۱۱هـ ق

۱۲: اندخوی ینگى شهري جامع مسجدی نینگ قوریلش تاریخی:

ص. ۲۷۹، باغ لاله پوش^{۹۳}

اندخوی ابرکین دیاریده مبارک بارگاه
خوش تویلدی، قبله حاجات هر بیرخاص وعام
مرحبا دینداراؤلوسینگ ایزگوتاریخیگه کبم
قوردیلرتهدابینی اخلاص ایله اهل کرام
صف توتیب مزگان کبی مردم جماعت ایله گی
بویله برپاؤلگوسی بیش وقت تکبیروقیام
جهه لرسؤرتیب قیلورمیزتبنگری طاعاتین بجا
مظهرفیض دعادیر، بیزگه بو عالی مقام
موج اوره رانواررحمت دمدم محراییدن
باش اوریب الله اکبرنره سین چیکسه امام
گرسوپورسه هرکبشی بوساغه سین کبیریک بیلن
قؤنمه گی هرگز یوزین کؤزگوسیگه گردظلام
تبنگله گالی اهل شریعت بؤیروغینی تۆپله نور
منبر اؤزره بیگمان ارشاداؤلور قوتلوغ پیام
یاروتیب تون - کبچه لرنی هم طریقت شمعیدن
معرفت بزمیگه عرفان اهلی ببرگه یلر نظام
آچیلیش تاریخین اؤیلردیم متین کبلدی صفا

«اوشبواويدن حق نداسی ترقه گی» هر صبح وشام^{۹۴}

۱۳۶۴ هـ ش

۱۳: اوشبوقطعه اندخوی چرمگرخانه جامع مسجدی نینگ قۇربلیش تاریخی

(۱۳۶۷ هـ ش) استخراج ایتیلگن:

بوقعه نینگ بناسی صدق ایله بۇلدی آباد

دایم اوقیب نمازین، طاعتلرایله سین اهل

خوش اۇرگوسی بویپردن حق رحمتی، نېچون کبم

«الله اکبر» ایتور، کۇنگول قوشی چوزیب تیل

(عبدالغیاث)همده (قربان بی بی) اناسی

اۇزئقدی بیرله قیلدی، اخلاص اۇیینی تکمیل

هریان نظاره ایلب تاریخین اېستراېردیم

هاتف جواب بېردی (تېنگری عبادتین قیل)^{۹۵}

۱۴۱۰ هجری قمری

۱۴: شبرغان شهزاده اعمار بۇلگن جوزجان ولایتی نظامی مسجدی نینگ قوریلش تاریخی:

بوقعه گوزه ل تۇزیلدی، طاعت ایلانگ

ص، ۲۸۰، باغ لاله پوش^{۹۴}

ص، ۲۸۱، اوشه اثر^{۹۵}

حق سؤزینی صدق ایله تلاوت ایلانگ

تاریخ بناسینی کؤنگولدن سؤردیم

«اخلاص اوی بی دا، دیدی، عبادت ایلانگ»^{۹۶}

۱۳۷۱ هـ ش

**۱۵: میرعلیشیرنوایی نینگ خمسہ اثری بیرینچی مرتبه افغانستانده باسیلیب
چیققنی مناسبتی بیلن:**

یورتیمیزده اوشبو بېش مجموعه نینگ

کوپ زماندن نسخه سی نایاب ایدی

باسیلیب چیقدی، کؤنگل تاریخینی

(چاپ اولدی قیتته دین خمسہ دیدی)

۱۳۶۹ هـ ش

**۱۶: امیرعلیشیرنوایی فرهنگی انجمنی نینگ کابلده تۈزیلیش مناسبتی بیلن
یازیلگن، رباعی نینگ اخیرگی مصرعیده کبلیتیریلگن (یشناغ گل) عبارہ سیدن
هجری قمری ۱۴۱۱ تاریخ چیقیریلگن:**

یشناغ گل

سؤزباغیده دورنوایی، الحق، بلبل

گل- گل آچیلور نواسیدن هر کؤنگل

ص، ۲۸۱، اوشه اثر^{۹۶}

ناميگه بوانجمن مسمى بۇلدى

تاسيس يېلى اېرورانينگ(يشناغ گل)

۱۴۱۱ھ ق

۱۷- دگر جنرال محمدرسول پهلوان نينگ شهادت تاريخى:

جنرال رسول، او اولوغ مرد زمان

شمشير عدالت ايدى دايم قولیده

برماغ باشینی ايگيب ييلين يازدى كونگل:

«سپردى شهادت سويینی حق يولیده»^{۹۷}

(۱۴۱۷ قمری)

۱۸: نجيب الله متين زاده نينگ، بايقراناملى اوغىلى تولدى مناسبتى بيلن:

چقلاغ

نازاؤيقوده ياتگن بوسپويملى چقلاغ

ايكى يىناغى بنفشه ينگليغ يشناغ

گل غنچه كى كۆلگوسيدن بال ساجيلور

تانگ چاغى قيزيق مهرايله آچگنده دوداغ

اېركين يشه سين بايقراجان اېرکه تايمم

يادنامه سپهسالار شهيد (چاپ اول)، ص ۱۴^{۹۷}

زنهار تاقينگ كاكليگه كوز مينچاغ
جان گلشنیده كونگيل اوينداش بولگن
چوبدن يسه ب آت اوينته آلسه تويناغ
علم وادب اؤرگه نيب بيليمدانلردن
اميدكه تربتيم اؤزه ياقسه چراغ
اؤتگن كېچه اؤيله ديم تۇغيلگن يېليني
ارقامى ايله بيزه لسه دېب بويپراغ
اوى اؤرته سيدن باش چيقرىب ديدى يوره ك:
اقبالى اونينگ هميشه «بۇلسين پارلاغ»^{۹۸}
۱۳۸۶ شمسى

۱۹: حسن متين زاده نينگ ميرانشاه ناملى اؤغىلى تۇغيلگن مناسبتى بيلن:

اېر كه تاى!

اويقودن اويغانسه مېرانشاه كوليپ
گل آچيلگندېك عجل گويا اېرور
مىلغيره ب كولگنده عنبرساجيلور
وه نېچوك نازك لىي رعنا اېرور

ص، ۲۳۳، چشم غزاله^{۹۸}

كۈيله سم مستانه وصفين ارزيگه ى

اېرکه تايلا بېچره بى همتا اېرور

خامه ميلادين يازيشگه چۈزدى تيل

بو عمل سۈزاهليگه شيواېرور

منتظر اېرديم قولايغيمگه صدا

كېلدى «آرمان ميغچه سى زيبا»^{۹۹} اېرور

۱۴۳۰ هجرى قمرى، مطابق ۱۳۶۷ شمسى

۲۰: اۇلۇغ اوقيتو وچى، ذواللسانين شاعر رحمتلى عبدالحميد اگه وفاتى مناسبتى
بيلىن:

ينه كۈنگيل قوشى نينگ ناليشى اېرميش محزون

ينگره گى ماتم اونى، يېتسه اۋليمدن صدمات

سۈزگلىستانىده فرياد چېكيب كوبله ديلر

شاديانه قۇشيق اۋرنيگه الملى نعمات

معرفت كويچيلريدىن بيريسى يۈز اۋگيريب

تونه كون ايتدى وداع اوشبو جهاندىن هيهاه!

توشديم اۋيلاوگه اونينگ كېم ليگىنى بيلماق اوچون

زخمه چېرتيب خرديم پرده سيگه ديدى روات

حضرتيم «آغه» ادب باغيني آرابرگن
سؤزلري ابردى عجل تاتلى، اؤزى سهوگيلى ذات
آديلر خلق ملاحظلى كلاميدن اونوم
صحبتى چنقه گن انسانگه ايدى آب حيات
تازه بيشنه تدى معارفده بيليك غنچه لرين
باغبان زحمتيدن تاپگوسى گلشن ثمرات
كؤرمه ديم نارك ادااليقده مونينگ بنگليغ اديب
سؤزله گن چاغى ايسردى نفسيدين نفحات
انچه توركانه روشده بره تيب اولمس اثر
قيته دن اؤزليگيني قيلدى جهانگه اثبات
قيغوسى اولكه غمى، تويغوسى مردم المى
يشنه گن فكريتگه بويله هزاران حسنات
اؤرته برماغ كى خط فنيده ممتازايدى
بيگنور صنعتيگه بلخ و سمرقند و هرات
لاله داغيني قيريب تؤزدى مركب اوندن
خامه نرگس نبي دن ابلگه آليب يازدى نكات
نسخ اسلوبيده پيراق اوزه چېككنده قلم

کولیب آغزینی آچردی قره دوداغلی دوات
هرگوزه ل خاطره سی تیلبه کؤنگیلرگه سیوینچ
معنوی حاصلی دیربیزگه مبارک سوغات
اولکه ده بیلگوجیلر بارلیگی تیل بایلیگی دیر
بیتمه سک قدریگه بیل ساتقین آلورمیزآفات
یاروغ احساس بیلن بورچینی بیتکرسه کپشی
قالراوندن قووانرلی صفت وخیرلی آت
سیقاریب آه اجل چاغیرینی، قیلدی قضا
ایله سین تنگری عطارو حیگه ایزگودرجات
اویله دیم فوتیگه سبس کپلدی جنان ایشکیدن
«بوره ک اؤنناق کسلی» بیرمه دی عمریگه نجات^{۱۰۰}
۱۴۲۷هجری قمری

منبع و رویخطار:

۱: ایشانچ و کوهکن، اؤزبیک ادبیاتی فرهنگ، فاریاب ولایتی امیرعلیشبرنویای فرهنگ انجمنی
نشریاتی، فاریاب دولت باسمه خانه سی، میمنه ۱۳۷۴ بیل

^{۱۰۰} چشم غزاله، صص ۲۸۷-۸۸

- ۲: امینی، محمد کاظم، ادبی فنلر (بدیع و بیان قسمی)، میمنه مستقل جریده سی نینگ
نشریاتی، شمال انتشاراتی موسسه سی، مزار شریف-بلخ، ۱۳۸۹ میل
- ۳: امینی، محمد کاظم، یادنامه سپهسالار شهید (مجموعه اشعار و نوشته های مرثی) نشرات ریاست
اطلاعات و کلتور فاریاب، مطبعه دولتی فاریاب، میمنه ۱۳۷۶
- ۴: متین اندخویی، محمد امین، باغ لاله پوش (دیوان استاد متین اندخویی) با توضیح اشعار و مقدمه
سید محمد عالم لیبیب، پشاور-پاکستان، سال ۱۳۷۹
- ۵: متین اندخویی، محمد امین، چشم غزاله (دومین دیوان اشعار) ویراستار و مقدمه
استاد سید محمد عالم لیبیب، ناشر: تعدادی ارادتمندان شاعر، انتشارات امیری-کابل، چاپ اول
۱۳۹۱
- ۶: (مجموعه مؤلفین) رنگین کمان شعر- تذکره سخنوران فاریاب (جلد اول) نشرات جریده
فاریاب، مطبعه دولتی فاریاب، میمنه سال ۱۳۶۹

محمد کاظم امینی آلتین تاش

کارهای دیوانی و دولتی استاد محمد امین متین اندخویی

محمد امین متین اندخویی فرزند ملا عبدالحی در سال ۱۳۱۹ خورشیدی در گذر شیخ محله اندخوی زاده شد. تعلیمات ابتدایی را در زادگاهش به پایان رسانید.^{۱۰۱}

وی در سال ۱۳۳۶ خورشیدی از صنف ششم مکتب ابتدایی فارغ میگردد، چون در آن روزگار آموزشگاهی بالاتر از ابتدایی در اندخوی وجود نداشت، از فارغان مکتب آنهایی که امکان می یافتند، تعلیمات ثانوی و تحصیلات عالی را در لیسه ها و پوهنتون های کابل ادامه میدادند. شاعرمان نیز این آرزو را در دل میپوراند ولی دشواریها فراوانی در فراراه تحقق چنین آرزویی وجود داشت.^{۱۰۲}

استاد متین اندخویی پس از اتمام دوره ابتدایی مکتب، مدتی به کارهای شخصی اشتغال میوزد.

در سال ۱۳۳۸ خورشیدی در مدیریت اطلاعات و کلتور ولایت بلخ رسماً حاصل نموده، در شهر مزار شریف در کنار شغل رسمی به فعالیتهای فرهنگی ادامه میدهد.

دومین کار دیوانی استاد در سالهای ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷ در کتابخانه شهرداری اندخوی به صفت کتابدار است. او در آغاز کار در این سمت، فنون و شیوه های کتابداری را از مرحوم عبدالحمید آگه که تجربه غنی در این عرصه داشت؛ میآموزد.^{۱۰۳}

این دوره کار دیوانی استاد متین اندخویی طولانی ترین مأموریت دولتی شاعر در زمان حیاتش میباشد که تقریباً (۱۷) سال طول میکشد. این دوره کتابداری برای شاعر ماخلی سودمند و سازگار با ذوق او بود. چه در آنجا فرصت مطالعه کتب و آثار دلخواهش بیشتر میسر گردیده، به سرایش شعر و دیگر فعالیتهای فرهنگی فرصت مناسب می یافت. از سوی دیگر پیوند او با اهل مطالعه و از جمله آموزگاران و دانش آموزان مکاتب، سرایشگران و دوستان شعر و ادب بگونه منظم برقرار میگردد. در واقع شاعر ما از شغل کتابداری بهره کافی برد و بیشتر از آنچه که شاید میتوانست با ادامه تحصیل فراگیرد، در کتابخانه آموخت.^{۱۰۴}

^{۱۰۱} رنگین کمان شعر (جلد اول) ص ۲۰۴

^{۱۰۲} باغ لاله پوش، ص، شش

^{۱۰۳} همان اثر، ص، نو

^{۱۰۴} ص، ده، باغ لاله پوش

بعد از وقوع کودتای نظامی ۷ تیر سال ۱۳۵۷ شاعر ما از زادگاهش اندخوی، رخت سفر بجانب میمنه می بندد و ظاهراً تا سال ۱۳۵۹ در مدیریت روزنامه فاریاب ماموریت رسمی اجرامی کند. که در این مدت کتابخانه ظهیری فاریابی که در آنوقت به کتابخانه مطبوعات مشهور بود؛ مرکز تجمع شعرا، نویسندگان و سایر خبره گان ولایت بود و همچون دانشگاهی در تربیت نسل آتیه بشمار میرفت. در این مرکز حضور استاد متین اندخویی آب و رنگ و جلوه خاصی می بخشید. وی در کنار اجرای وظایف رسمی به تشویق و رهنمایی نوباوه گان و قلم بدستان همت گماشته؛ سهم بسزایی در تربیت شعرای جوانیکه در این سالها باروزنامه فاریاب همکاری قلمی داشتند، میکرد. در سال ۱۳۵۹ بر اثر اشتباه طباعتی که در یکی از شماره های روزنامه فاریاب روی میدهد و ظاهراً شاعر مامسؤول تصحیح روزنامه است، مورد باز پرس والی ولایت قرار میگردد. با وجود ارایه دلایل معقول و منطقی شاعر ما، قناعت والی رافراهم کرده نمیتواند و مغضوب وی قرار میگردد^{۱۰۵} و با این جرم ویرا از وظیفه اخراج نموده مکتوب میدهند. در حالیکه جرایم آشکارا مشخص با واسطه و رابطه از سوی همچو حکام خیره سر، پرده پوشی میگردد. ابیات زیرین که بیتهای یکی از غزلیات شاعر است در پیوند با اینگونه بیعدالتیها و ناسپاسیهای حکام وقت سروده شده است:

سعی ها کردیم، اما کام دل حاصل نشد

مردم ما، حیف اشکی پیش دونان ریختند

غیر بادلدار در خلوت سر صحبت گرفت

گردت همت بر سر ما بینوایان ریختند^{۱۰۶}

بعد از این واقعه شاعر ما بادل پردرد و غصه میمنه را ترک میکند و به زادگاه خویش اندخوی باز میگردد و مدتی بعد دوباره بخاطر گرداندن چرخ روزگار بیروت و تهیه خرچ و خوراک خانواده راهی کابل میشود.

ص، یازده، همان اثر^{۱۰۵}

ص، هشت، ایضاً^{۱۰۶}

استاد متین مدت یکدهه در کابل اقامت میکنند و این مدت از سال ۱۳۶۰ تا سال ۱۳۷۰ یعنی سقوط حاکمیت داکتر نجیب الله فقید را در بر میگیرد.

استاد طی این سالها در مدیریت روزنامه هیواد، مجله پیام حق، ملیتهای (ارگان نشراتی وزارت اقوام و قبایل) و همچنان اتحادیه نویسندگان بگونه رسمی ماموریت اجرا میکند. شاعر گرانقدر مادر این سالها با شور و شوق تمام مشغول کارهای فرهنگی و رسمی میباشد. در آنجا وی مسوؤل نشرات آن اتحادیه بوده روزانه بخاطر واریسی از امور نشراتی و خواندن پروف کتب و رسالات زیر چاپ و بردن آن به اتحادیه مجبور است فاصله شهر نو (مقر اتحادیه نویسندگان) و مکروریان (مطبعه دولتی) و پلچرخ (مطبعه خربی) را با بایسکل کهنه اش رکاب زده پیماید. وی ضمن یک رباعی به شور بختی و سرگردانی خود بخاطر یافتن لقمه نانی حلال برای تامین معیشت خانواده و تحسرو تالم درونیش از این وضعیت فلاکتبار به آن اشاره میکند:

روزانه به دو مطبعه کاری دارم

با سطر و پروف گیر و داری دارم

اغلب غزلی سروده ام در سر راه

من شاعرم و چه روزگاری دارم^{۱۰۷}

بهر حال زندگی در کابل، ایفای وظیفه در نهادهای فرهنگی، اشتراک در محافل ادبی و دید و ادید مصاحبت با شعرا و نویسندگان نخبه و نامی کشور تا تاثیر بسزایی در بالنده گی طبع شاعر و بارآوری آفریده هایش داشته است.

استاد متین در سال ۱۳۶۹ بنا بر مجبوری با اتحادیه نویسندگان قطع علاقه نمود و در بخش کوپراتیفهای دهقانان به ماموریت خویش ادامه داد^{۱۰۸}. در سال ۱۳۷۰ دوباره در اتحادیه نویسندگان افغانستان توظیف گردید. بعد از سقوط حاکمیت قانونی داکتر نجیب الله فقید و ظهور حکومتات محلی غیر مسوؤل در مناطق مختلف کشور و مشتعل شدن جنگهای تنیظمی و قومی بین

ص، ۱۲۹، باغ لاله پوش^{۱۰۷}

ص، دوازده، همان اثر^{۱۰۸}

تنظیم‌های به اصطلاح جهادی و چوروچپاول رسمی موسسات عام المنفعه و دارایی ملت، بصورت عموم کشور و مردم افغانستان از شمال تاجنوب روزگار سخت و دشواری را تجربه کرده و سرنوشت دردناکی را متحمل میشوند، فقر و فلاکت، مهاجرت، جنایات سهمگین، مظالم و ستم، حقکشی، زورگیری و بیکاری از دستاوردهای عمده به اصطلاح جهاد و مجاهدین در این دوره است. وی با خانواده اش از کابل به مزار شریف بر میگردد و با حال رقتباری سرگردان میماند، نه سرپناهی دارد و نه توشه ای، در این وقت یکی از مخلصین وی بنام انجنیر سید جمال الدین باخیرخواهی مهمانخانه اش را مدتی در اختیارش قرار میدهد:

آواره ایدیم بلخده بیرنیچه زمان

الطاف ایله مین تامان بیروا بامسه دی یان

اوزا ویدده کوز قراسیدیک بیردی اورین

فرزانه بیگیت (سید جمال الدین خان) ۱۰۹

طی سالهای ۱۳۷۱ و بعد از آن استاد متین مدتی در مزار شریف و سپس در چوکات ریاست اطلاعات و کلتور جوزجان مشغول ماموریت میگردد. در دوره حاکمیت وحشت طالبانی دو سال را در مهاجرت و سرگردانی میگذراند، سالهای ۱۳۷۸-۱۳۷۹ سالهای دشوار فقر، فلاکت و سرگردانی شاعر در پاکستان است. ۱۱۰ آنکه وی در این حال هم با عالم معنوی خود با ذوق و شوق مصروف است و چکامه های آبدار میسراید و مقالات تحقیقی مینویسد و قلم رسایش دمی از نویسای و ایجاد نمی ایستد ولی زندگی فقیرانه و رقتبار اقتصادی و تکلیف مریضی و مشکلات روزگار گریبانش را رها نمی کند. در این حال هم هیچ توجه و التفاتی از سوی اربابان زور روز به او و افرادی که رسالت مندانانه و متعهدانه در راه اعتلا و رشد فرهنگ و دانش گام بر میدارند، صورت نمیگیرد. ولی با آنهم با پایمردی و خستگی ناپذیری در راهی که برگزیده، مصممانه به پیش میرود و با سرایش و خوانش سروده های نغرو آبدار رونق افزای محافل و نشستهای ادبی و فرهنگی است.

۱۰۹ اوشه بیر

۱۱۰ ص، ۲۷۳، باغ لاله پوش

ابیات زیرین شوق و علاقه بی پایان فرهنگی شاعر را با وجود وضع نابسامان معیشتی وی در این سالها، بدینگونه ترجمانی میکند:

زضعف نقش زمینم، ولی به بزم سخن

روم به شوق اگر چندرهنماندهند

کنم تلاش همیشه به عرض معنی بکر

به خامه گرچه به جز خون دل غذائدهند^{۱۱۱}

عبدالله رویین

مین استاد متین اندخویی بیلن قنده ی تائیشدیم؟!

۱۳۶۰ بیل یولدوزجریده سیده متین صاحب بیلن تائیشگن من . او کیشی هیواد روزنامه سیده یولدوز جریده سی نینگ یانیده گی بلاک ده ایش لرایدی لر . آنده سانه یولدوز جریده سیبه کیلیب شعریت حقیده و ازبیک تیلی نینگ اوسیشی توغری سیده سوز کیتردی . او کیشی شعریت یولگه قندای کیرگن لری ، آیتگن شعر لریدن نمونه لراوقیب بیرر دی لر . یولدوز شعبه سیگه کیلگن اوزبیک محصل و ضیالی لر شعر ویا مطلب کیلتیر گن بولسه لر بحث کیتردی . متین صاحب اولرنینگ شعر لرینی کوریب چیقیب اوز توزه توچی مشوره لرینی بیرر دیلر . بیر کون او کیشی بیلن اطاق لریگه باردیم جاده نینگ اخیریده بار ایکن . اطاق لری ایکیکیچی یا اوندن یوقاریگی منزل ده جاده گه قره گن اطاق لر کیتیده دهلیز گه اوخشش اوزون جای متین صاحب تورر جای لری شو اونده تورلی هر خیل شعری کتاب لر، و ورق لر گه بیتیلگن بارچه شعر لر و یاد داشت لر، کته اخباری ورقی لریدن توزیلگن کتابچه و اونده نشر یه لرده نشر بولگن شعر دن کتینگ بولیب یاپیشتیریگن ایدی .

^{۱۱۱} ص، سیزده، باغ لاله پوش

استاد متین هیواد روزنامه سیده ایشله سه لرهه کابل ده گی توری یازوچی، عالم لر و نشریه بیلن علاقه ده بولیب فکر الشتیریشکه قیزقیش لری جوده زور بولگن. جاده ده حرمتلی نزیهی صاحب جلوه نینگ دوکان لری بولیب او بیرده دانشمند لر توپله نیب علمی بحث لر بولردی. جاده ده حرمتلی نزیهی صاحب جلوه نینگ دوکان لری بولیب او بیرده دانشمند لر توپله نیب علمی بحث لر بولردی. استاد متین هم بعضا اونده بولردی لر. و اولر دن بعضی پارچه شعرلری بولسه و یا مطلب یولدوز جریده سیگه آلیب کیلردی لر. و بولگن بحث لردن هم بیزگه آیتیب بیریب هر شخصیت اوستیگه توختردی لر. مین هم جناب مرحوم اوچقون صاحب بیلن بیزگه باریب بیرینجه بار نزیهی جناب لری صحبت لریدن فایده لنگن من . مین بیر کونی جناب متین صاحب بیلن مولوی صاحب قربت حضوریگه باریب او کیشی نینگ عالمانه و مطایبه آمیزسوزلریدن بهره لندیم. او جناب نینگ دیوان لرینی ترتیب و چاپ بولیشی گه ترغیب ایتر ایدی لر. مین اوندن سونگ مولوی صاحب بیلن تانیش بولیب اوکیشی نینگ عالمانه صحبت لریدن کوپ فایده لنگن من. یولدوزمخلص لریدن بیری قاری شرف الدین شرف ایدی لر. هر قچان اوکیشی نینگ دوکان لریگه بارسم استاد متین نی اوشه جای ده کوردیم. او کشی هم شاعر ایدی لر و یولدوز جریده سیده شعرلری کوپ ترقلگن. اولرالریده قیزیق بحث لر بولردی. متین صاحب اوز ریجه لرینی آیتیب فلان کیشی نینگ کوریشیم کیرک استاد خلیل الله خلیل شعر لرینی اوندن آلیش کیرک نشر بولسه ایدی. و ینه فلانی لرنی کوریش لازم استاد نزیهی جلوه شعر لرنی آلیش اوچون فلان کیشی نی تاپیشیم کیرک عبدالهادی پریشان غلام احمد نوید، محمد ابراهیم صفا و باش قه شعرلرگه اوخشه گن کیشی و مولانا قربت نینگ دیوانی هم چاپ بولیشی ضرور دیگن ریجه لری بار ایدی. جناب متین صاحب کیلومتر یول نی بیابوریب شو ذات لرنی کوریب و اولر حقیقه معلومات ییغیب و اراده اوزلری هم ایجاد آیتیب شعر نینگ توری ژانرلریدن شعر ایتیشنی هم اونوتمس ایدی لر. اوکیشی نینگ بونچه حوصله و جدیت لریگه حیران قالردیم. اگر بوکیشی نینگ سعی و حرکت لری بولمس ایدی عبدالهادی داوی پریشان، استاد خلیل الله خلیلی، غلام احمد نوید، استاد

محمد کریم نذیبهی جلوه، عبدالرحمن پژواک، محمد انور بسمل و طالب قندهاری سیلنگن شعر لری و مولانا قربت نینگ دیوان لری چاپ بولیب دوست لری و فرهنگ سیورلر اختیارینگه قویلمس ایدی ایذی دیسم مبالغه بولمه گی .

۱۳۶۵ ییل هم ۴۰ پارچه دن عبارت بولگن شعری توپلم لری یعنی (کونگول سوزی) ۲۵۰۰ تیراژ ده یازوچی لری اویشمه سی شعر بولیم تمنیدن نشر بولدی بو رسانه قوییده گی رباعی بیلم باشلمه دی:

گه یخشی اثر اوقیب کونگل شاد ایتتیم

گه قیغولی دل نالشین انشاد ایتتیم
سوز صنعتی دشوارلیغی بولدی عیان

هر نکته نی کیم شعر دیب ایجاد ایتتیم

ایککی ییل دن سونگ ۱۳۶۷ ییل "مرز خورشید" مجموعه لری هم چاپ بولیب چیقدی استاد متین ینه ده هر آله سوریلیب تحقیقی ایش لری گه قول اوره دیلر اولر آلدیده یاد داشت لری جوده کوپ "دودمان مبرک" اثر لری ۱۳۷۸ ییل پاکستان نینگ پشاور طبعه لریدن بیریده چاپ دن چپقه دی.

استاد جمل حساییده اون لری مدرسه، بنالر، تاریخی جای لری و شخصیت لری توغیلگن وفات لری حقیقه تاریخ استخراج قیلگن لری بو موضوع لری اوز معلومات لرینی تکمیلی اوچون موضوع گه باغلیق کیشی لردن معلومات بیغیش و بو حقه کتاب لرینی اوقیب چیقردی لری نیچه مراتبه نیمه لری آله سیده یورگن لرینی اوز آغیز لریدن ایشیتگن من . یولدوز جریده سی اون ییل لیگی حقیقه قوییده گی تاریخی استخراج لری دور:
رحمت سنگه یولدوزوم که گلگون یاشه دینگ

سوز باغیده مضمون ایله مشحول یاشه دینگ
مین قوتلرم اوشبو بیر مینگی چون کیم

اون اوچ یوز آتمیش بیستی ده اون یاشه دینگ

معنویت و بیلیم قیدیریپ اوز حیاتی نی باشقه لر اوچون وقف قیلگن انسان یورتیمیز ده برماق ستاغیده بولسه کیره ک استاد متین نینگ بو علمی ایش لر و سعی و حرکت لرینی کوزده توتیب اوکیشی گه استادلک فخری یارلیق عنوان اطلاعات و فرهنگ وزارتی تمانیدن او کیشی گه بیرلیدی. حاضر استاد نینگ کتابخانه لری اندخوی وسوالیگی ده نادر و بای کتابخانه لردن سنه له دی. او کیشی گه تینگری تعالی درگاهیدن تولیق ساغلام و اوزاق عمر تیلایمن . اندخوی و لسوال لیگی مسئول لردن التماس بیر یول و یا مکتب نی اوکیشی نامیگه اته سه لر ارزیدی.

بخش اشعار:

شانلی بیره م!

حمیدالله بوتون حیدری

حرمتملى استادمحمدامين متين جنابلريدن اولوغلش احتفال مناسبتى بيلن:

ابزگواتى فخرلى دوربیزگه چين

ابل رامشهوردير استادمتين

تاريخ وفرهنگ يولیده ارسالن

کونگلى تاشقين، عزمى بولدى آهنين

تيل يولیده قنچه خدمت ايلادى

بو اولوغوارگه هزاران آفرين

شعريت ملکیده، سلطان سخن

بادرايت، بالياقت هم ذهين

بلبل شيرين کلام بووطن

شاعرشيوابيان ونازين

آثاريدن دروگوهرساجيلور

مرحبابرماقلرى سحرآفرين

معرفت گلزاریده گللريکيب

اول کبشى پاکيزه خدمتگاردين

مهروالفتدن تۇليق محفل لرى

سۇزلرى ياقيملى وهم دلنشين

ذوالسائين،خوش کلام وخوش بيان
شعرلری شهدهوشکردن هم شیرين
معنويت دهنگیزی اينجوديسه م
قدرلی استادقيمتلی نگین
اول ادب باغين چراغان ايله دی
برچه فرهنگ دوستلراونگه قرين
يور تيميزده شاعرويازوچی کۆپ
خوش بيان استاديميزدير بهترين
هم بيليم،فرهنگ اهلی کؤنگليده
خاطراتی منگو،کؤنگولگه قرين
بارليگی برچه اولوسگه افتخار
آتيگه فخر ايتراندهخوی زمين
اوشبوکون شانلی اولوغلش بېره می
سؤزلی تشلرقؤلاغلرگه طنين
دايما استادنينگ ساغلام کؤره ی
لطف قيلسين ذات رب العالمين
قؤتلوبؤلسين شانلی بېره م سيزلره

هیچ قچان کورمه ی بوتون سیزنی حزین

حمیدالله بوتون حیدری ۲۵-۱۳۹۵/۸

دروصف آفرینشگر بی بدیل، پژوهشگر نستوه استاداندیشه وسخن استاد محمد امین

متین اندخویی!

نادر استاد سخن سنج، «متین» میباشد

که ورا ملک سخن زیرنگین میباشد

گرچه منزلگه او عالم ناسوت بود

درسختن مرتبه اش درعلیین میباشد

نیست بیقدر سخن، طبع سخندان شده کم

هرکه علم وهنر آموخت، چنین میباشد

گرچه از خواسته ومال ورا دست تهیست

لفظ-لفظ سخنش درثمین میباشد

حیف درکشورما قدر سخندان نبود

دلَم از حسرت این دردغمین مییاشد

باکزان راست چوتیروباخردمند به جنگ

این ستمهای فلک از سرکین مییاشد

مشوآزرده از این وضع، ای استاد مهین

تاتراهمرهی اهل یقین مییاشد

سخنانی بهم آمیخت امینی، بپذیر

که ورا تحفه اخلاص همین مییاشد

دکتور طاهری فاریابی

اتاقلی سؤزاستادی متین اندخویی وصفیده:

مین قوواندیم ای متین ایزگو کمالینگی کؤریب

بوریاى فقراؤزه جاه وجلالينگنى كوريب
باغ - باغ آچيلدى توى تويغو، گلله دى قولگه قلم
مصرع موزون يازه رگه يخسب حالينگنى كوريب
شعرباييده ايرورانجه مقامينگيزرفيع
چقنه ديم كوكلم كى، اوچگنده بالينگنى كوريب
ايردى پر - پرآرزوپيراغلىرى سيندن بيراق
قيته باشدن يشنه دى طبع زلاينگنى كوريب
طاھرى عيسى تاثيرين احساس ايله دى
عشق صوتين بينگره تيشده اشتعالينگنى كوريب

متين ستاره نه، بل افتاب شعروادب
متين سروده سبزكتاب شعروادب
متين فروغ طلايى كهكشان سخن
فزوده ازقدمش آب وتاب شعروادب
متين نه قطره شبنم كه زودمحوشود
متين بزرگترين موج آب شعروادب
متين ترانه نه، بل يك سرودجاويداست

متین مناظره لاجواب شعروادب

متین که سحر کلامش طراوت سحریست

از اوست منظره بازتاب شعروادب

متین فسانه شبهای سردزدان نیست

متین حرارت برق شهاب شعروادب

متین یلیست نسازد زمان فراموشش

متین حقیقت یک انقلاب شعروادب

دوکتور طاهری فاریابی